

CHRISTOPHORI
A COSTA, MEDICI
ET CHEIRVRGI

*Aromatum & medicamentorum
in Orientali India nascentium*

LIBER:

PLVRIMVM lucis adferens iis quæ à Doctore
GARCIA DE ORTA in hoc ge-
nere scripta sunt.

CAROLI CLVSII ATREBATIS opera ex
*Hispanico sermone Latinus factus, in Epitome
contractus, & quibusdam notis illustratus.*

ANTVERPIÆ
Ex officina Christophori Plantini.
M. D. LXXXII.

ILLVSTRISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO D. Wilhelmo Landgrauio Hassiæ, Comiti in Catzenelnbogen, Dietz, Zigenhain & Nidda, &c.

Carolus Clusius A.

RODIT in lucē ante bienniū, Illustrissime Princeps, CHRISTOPHORI A COSTA Burgensis in Hispania Medici liber, aromatum & simplicium quorundam medicamentorum in India nascentium historiam complectēs. Eum superiore anno in Britānica mea peregrinatione amici cuiusdam opera nactus, non modò auidē percurri, sed vtilitatem etiam allaturum censui iis qui Hispanici sermonis ignari sunt,

sunt, si latinum facerem. Quam sanè prouinciam vt susciperem, impulit me natura, quæ similitum rerum cognitione mirificè semper oblectata fuit.

VERVM, cùm totam historiam cum iis quæ GARCIA S A B O R T A multis antè annis in eo genere cōmentatus est, diligentius confero, pleraque ferè omnia ex illis desumpta esse deprehendo. Quamobrem & inanem fore laborem, necnon lectori fastidium pariturum existimaui, si, quæ in Aromatum historia GARCIAE extāt, hīc retexerem.

SERIEM itaq; capitum immutans, quæ admodum confusa erat, & totum opus in Epitomen contrahēs, ea duntaxat latio donauī,

naui, quæ apud G A R C I A M non extare, aut paulò aliter ab eo describi animaduerti.

I C O N E S præterea, quas ad viuum expressisse passim gloriatu, suis locis insperferat, reieci, quoniam planè ineptæ essent, & nihil minus, quàm legitimas stirpes referrēt: vti ex vnica Caryophyllorū arboris effigie (quam idcirco intuli, vt cum legitima, G A R C I A E adiecta, conferre liceat) quilibet iudicare poterit.

Q V I B V S D A M insuper notis nonnulla capita illustraui, vt in hoc genere soleo, præsertim cùm quid simile, vel etiam diuersum apud alios Auctores legere memin, aut ipsa experientia didici.

T E N V E M porrò hunc labo-

rem Illustrissimā V. C. benignè
suscepturam certò statuens, ip-
sius nomini cōsecrare non sum
veritus, cū quòd *Botanica* stu-
dio summoperè delectetur, tum
vt aliquod saltem grati mei erga
ipsam animi specimen extaret,
pro singulari illa qua me proxi-
mè Cassellis excepit, humanita-
te, atque insigni qua disceden-
tē prosequutus est munificentia.

DEVM autē opt. max. oro, vt
Illustrissimę V. C. omnia prospe-
ra elargiri dignetur. Viennę Au-
strię Cal. Ian. M. D. LXXXII.

CHRI-

CHRISTOPHORVS A

COSTA CHRISTIANO ET

PRVDENTI LECTORI.

MNES homines scire desiderant, inquit Philosophus principio Metaphysices. Tanti apud me fuerunt ponderis ea verba, beneuole lector, vt, relicta patria, per varias regiones & prouincias, sapientes & curiosos quærere instituerim, à quibus singulis diebus aliquid noui ediscere possem: quæadmodum olim fecerunt multi prudentes viri, referente D. Hieronymo in Bibliorum præfatione ad Paulinum.

CVPIDVS itaque fructum aliquem colligendi ex meis longis peregrinationibus, cura fuit, vt diuersis in regionibus & prouinciis, plantarum, quas Deus ad humanam salutem creauit, varietatem obseruarem.

PORRO in Orientali India, in D. Garciam de Orta, Medicum Lusitanum incidi, virum grauem, rari & excellentis ingenij, cuius laudes prætereo, quoniam tantæ sunt, vt cum multas enumerasse existimarem, multò plures me subterfugerent.

SCRIPSIT is librum Lusitanico sermone, cui titulum fecit *Colloquia de Simplicibus, Aromatibus, & Medicamentis India*

dia, tum de quibusdam fructibus istic nascentibus. Vt autem eo libro de variis medicamentis, plantis & aliis rebus humanæ salutis necessariis agit: nonnulla etiam vñibus humanis inutilia attingit, Dialogismorum natura ita postulante, vbi collocutores plerunque diuertere, & extra septa ferri consuevere. Sed & plurimi errores passim occurrunt, quos tametsi Auctoris existimatio & laus ipsi tribuēdos minimè patiatur, sed typographi & operarum (quæ in ciuitate Goa, vbi ille scripsit, non adeò cultæ & expolitę inueniuntur vt in his regionibus) potius negligentia: lectori tamē molestiā & tædiū pariunt. Aliud præterea libro deest, quò minus omnibus numeris absolutus censeatur, nimirū picturæ & plātarū de quibus agit effigies: quas grauioribus & maioris momenti, vt credibile est, rebus occupatus, inserere nō potuit.

CETERVM nostris hominibus eum librum multum profuturum existimabam, si ad earum rerum quæ in eo bonæ continentur, notitiam perducerentur, subiectis ob eorū oculos exemplis & picturis: neminem autem id faciliè præstare posse, nisi qui eas suis oculis conspexisset, & expertus esset. Itaque patriæ prodesse cupiens, & in meos proximos amore compulsus, eum laborem in me recipere, & singulas stirpes integras ad viuum exprimere constitui, multis aliis rebus additis, quas ipse conspexi, Doctor verò
de Or-

de Orta ob iam dictas causas non potuit.

NON me fugit quanto me periculo exponam, præsertim hoc sæculo, quo hominum nequitia plurimum imperat, & ea plerunque reprehendere solet quæ non intelligit. Sed id me consolatur, quòd plurimos sapientes viros eodem vado trāsisse certū sit: quos si eiusmodi metus deterruisset, multa hodie ignoraremus, quæ summa industria, ingenij felicitate, & diligentia, in bonarū litterarum cōmodum posteritati reliquerunt.

ET licet cum iis minimè sim cōparandus, meaq; audacia eo maior appareat, quòd de nonnullis erroribus agere instituā, qui inter Græcos, Arabes, & Latinos circa plantarū & aromātū cognitionē cōmissi sūt, partim eorū negligētia, partim etiā quòd eorū medicamentorū natales cōspicere nō potuerint, sed ex incertis aliorum relationibus dūtaxat exceperint: venia tamē non indignus cēsebor, si de his quæ meis oculis cōspexi, certissima & verissima hoc libro cōprehendere coner.

UT verò hunc laborem susciperem, gloriæ cupido non me impulit, aut vt doctrinæ maior laus quàm mereor mihi tribueretur: sed vnicus mihi scopus fuit, vt tuis cōmodis sincerè inseruirem. Certò autē mihi persuadeo, etiā si vtilitatē minus fortè laudes, boni tamen consulturū diligentia & laborē, neq; improbaturū meum animū, qui tam lōgis & variis peregrinationibus ea cōspicere volue-

rim, quæ alij ex solo auditu descripserunt.

Nec inficias eo, quin hæc elegantiore stilo tradi queant: verum certâ veritatē expolitis verbis longè præferendâ esse censeo. Eam ob causam te rogo meam voluntatē, vti decet, excipias, neque operis exiguitate mouearis: nam licet moles exigua sit, magna tamen in eo continentur. Quod si quædâ occurrent, quæ tuo palato nō arrideant, ea tanquā prudens omittito, & illud cogitato me tibi soli non scribere, totq; esse opiniones quot sunt homines: namq; fieri poterit, vt quæ tibi ingrata erunt, alij probent. Id si effeceris, curabo vt aliū maiore librū in mediū proferam, reliquas herbas, stirpes, fructus, aues, animaliaque cum terrestria tum aquatica, quæ in illis prouinciis, tum etiam in Perside & Chinârū regione inueniuntur, hæctenus ad viuum non expressa, & de quibus parum admodum scriptū est, cōplectentē: alia item obseruatione digna, quæ tibi forsità magis arridebunt.

F I N E M itaq; faciam, in omnibus doctorum virorū & candidi lectoris censuræ me subiiciens, qui ea duntaxat quæ norunt, aut quæ decet reprehēdere solent. Eos verò qui inuidiæ stimulis agitati contrarium facient, obsecro, vt sumpto calamo primū aliquid scribant quod in lucem proferant: tum demum enim intelligent, quanto facilius sit carpere, quàm bene scribere quod omnium oculis exponendum est. VALE.

CHRI-

CHRISTOPHORI

A C O S T A

Aromatum liber.

DE ALOE.

FOLIORVM Aloës vsus familiaris admodum est ad aluum purgandam in prouincia Malabar; exhibenturq; sine metu non modò pueris, sed etiam grauidis mulieribus in hunc modum:

Foliorum Aloës vsus.

Malabar prouincia.

FOLIORVM vncias tres in frustra secant, & additis duabus drachmis crassioris salis, lento mitiq; igne coquuntur donec feruere incipiant, colantur, colaturæ additur sacchari vncia vna, totaq; nocte sub dio relinquitur; postridie manè circiter sextam propinant frigidam istam aquam ei quem purgare volunt, somnoq; abstinerere iubent, deambulationem verò per cubiculum permittant, vt celerius medicamentum operetur: tribus deinde horis ab aqua hausta, quatuor vncias iusculi gallinacci cum aliquot granis Mastice exhibent: post horam edit & bibit vinum dilutum. Porro augetur vel minuitur dosis foliorum & colaturæ pro eorum qui id medicamentum sumpturi sunt natura & viribus: neq; minus familiaris est hæc purgandi ratio (præsertim delicatulis) quàm Manna aut Cannæ fistula recens pulpa; & quod magis mirum est, reliqua officinarum medicamenta præ isto respuunt.

Foliorum Aloës confectio ac dosis.

Etcâ sumendi ratio.

CETERVM eodem ordine, quo nos in Europa, Indici Medici purgantia medicamenta exhibere solent, siue solidioris, siue liquidioris sint substantiæ, videlicet ipsa auro-
ra, &

4. Primi.

Quæ possunt
id medica-
mentum e-
tiam iuuare.

ra, & deinde quinq³ horis ab esu, potu, & somno abstinent. Quo tempore si non purgabitur æger, ex Auicennæ præcepto Mastiches drachmas duas stillatitia rosarum aqua dissolutas ad roborandum ventriculum dant, aluumq³ inungunt bubulo felle, lineosq³ pannos felle madentes ventri imponunt, ad proritandam expultricem facultatem, si necesse sit. Si verò bene purgabitur, post quinque illas horas à sumpto medicamento, tres vncias iusculi gallinacei tepidi exhibent, præterea nihil; deinde vt aliquantulum dormiat permittunt, & paululum aquæ rosacæ bibat: etenim à somno subsequi solet commoda purgatio, atque plurimum roborari asserunt facultates naturales, iusculo illo, somno, & aqua rosacæ. Nam si liberalior permitteretur pastus, naturalis facultas in eo concoquendo occuparetur, tardioremq³ purgationem moliretur.

HIC est vsitator medicandi modus inter eruditiores Medicos earum Prouinciæ, qui rationi maximè consentaneus est: etenim fel foris adhibitum solutiuum est, irritando expultricem facultatem. Carnium verò esus non concessus fulcitur auctoritate Auicennæ.

223. tract.
2. cap. 23.

DE OPIO.

Opij vsus,
vbi & cuius
rei commo-
dus.

VULGATISSIMVS est apud Aphricanos & Asiatcos Opij vsus: & eius esui ita assueuerunt, vt etiam abstinere eo nequeant sine manifesto vitæ discrimine. Id ipsa experientia comperi dum Indico mari in Lusitaniam redirem. Etenim eadē naui vehebantur captiui Turcus quidam natus in Aden, & alij quidam cum Turci, tum Persæ & Arabes, qui clam aliquantulum Opij secum detulerant, quo propter penuriam veluti medicamento vsi erant. Eo absumpto, Turcus ille Adensis ad me, Heus tu, inquit, quandoquidem curandorum ægrorum in hac naui prouincia tibi data est, certò scias, nisi mihi & meis sodalibus Opium præbueris,

præbueris, biduū nos non superuicturos. Cū verò negarem Opium me habere, respondit: Illud ergo esto vnicum remedium, quo nos, qui Opij esui assueuimus, liberari queamus, si singulis diebus manè vnicuique puri vini haustum propines, licet nobis admodum arduum sit & tediolum, quòd nostræ legi aduersetur: sed quoniam nostra salus ex eo dependeat, necessariò ferendum est. Ex illius itaque præscripto vinum omnibus dedi, liberatiq; sunt, & intra mensis spacium, vinum amplius gustare noluerūt, nec illis obfuit Opij defectus, cuius vsus iam in desuetudinem abierat: imò cū illis deinde & vinum & etiam Opium dare vellem, neutrum cupiuerunt.

DE LACCA.

LACCAM verò in puluerem redigere solent eius regionis incolæ, deinde colligare admiscereq; quem cupiunt colorem, rubrum, viridem, nigrum, luteūve; postea vel in bacillos tenues conformant, quales sunt qui in Hispanias adferuntur ad obsignandas literas, vel in maiores & crassiores, ad vsus mechanicos. Nam qui torno lecticas, sedes, vel alia quævis ex ligno cōficiunt, si colore inficere cupiunt, solent ea in torno versare, crassioresq; bacillos Laccæ admo- uere, quæ celeri illo motu liquecente ligna elegantē Laccæ colorem recipiunt multis annis durabilem.

Laccæ confi-
ciendæ ra-
tio.

Et eius utili-
tas.

AVRI fabri autem & argenti fabri vasa sua vacua (vt firmiora, elegantioraq; reddant) Laccæ puluere implere solent, eaq; deinde igni admo- uere vt Lacca lique- scat, postremò refrigerari sponte sinunt, vel aquæ immergunt.

CETERVM adulteratur interdum resina & cera: sed adulteriū faciliè deprehenditur ex odore & mollitie si fran- gatur aut vratur.

Quomodo
adulteretur.

PORRO Laccam non esse Dioscoridis Cancamum, vt Serapio arbitratur, Amatus Lusitanus Commentariis in primum

Lacca nō est
Dioscoridis
Caucamum

primum librum Dioscoric. enarrat. 23. probè annotavit, ubi duo Lacce genera describit his verbis.

Caucamum à Lacca dignoscendi ratio.

Dialacca.

Lacca artificialis

Et eius usus.

QUICVMQVE Caucamum Laccam esse putarunt, mirè errare deprehenduntur: cum Caucamum gummi odoriferum sit, Lacca verò siue commansa, siue suffimentis expetita inodora percipiat: quam hodie Lusitani ex India adferunt rubram, translucentam, tincturis præcipuè deservientem (& ex ea Officinæ compositionem quandam præparant, Dialaccam appellatam) quæ ut certò scimus, non gummi, aut arboris plantæve alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus fauagove, velut cera apum, &c. Et paulò post:

EST verò alia Lacca artificialis, quam insectores pannorum vendunt, quæ ex face Brasilijs, Verzinij dictæ & cocci resultat: quam pictores pro conficiendo colore rubro obscuro maximè utuntur. Hæc verò Serapio ineptè admodum cum prima confundit Lacca: unde hodie multi impudentissimo errore, Serapionis authoritate seducti, eam in compositione Dialaccæ miscent.

DE CAPHURA.

Tabellæ ex Caphura ligno confectæ.

Caphura de Burneo præciousior Chinensi.

Cate.

Bar.

HABVI tenues admodum friuilli tabellas, cum pyxide qua adseruabantur, ex Caphura ligno confectas, uti ex odore facile deprehendi poterat: nunquam tamen Camphoram exsudabant, at si manibus tractarentur, solummodo Camphoræ odor in eis maior spirabat.

PORRO Caphura de Burneo cum multò pluris æstimetur, præstantiorq; sit Chinensi; per Cates (est verò Cate poderis genus viginti uncias pendens) veditur, Chinensis autem per Bares, estq; Bar pondus circiter sexies centenas libras pendens. Valet etenim eius quæ ex Burneo aduehitur libra una, quantum Chinensis centena libra.

CVM itaque illius tam vile sit pretium, planè explorenda eorum est opinio, qui illam à Rege Chinarum adulterari

terari arbitrantur, quandoquidem vnus sit ex potentissimis totius orbis Regibus: de quo eiusq; prouinciis si quis sermonem instituere cuperet, magnum volumen conscribat oporteret. Nam si Regni amplitudinem, incolarum frequentiam, politia & gubernationis excellentiam, & diuitias spectes; nullum aliud in vniuerso orbe est Imperium quod cum Chinensi comparari possit. Et haud scio an quispiam tam confidentis sit ingenij, vt eorum quæ istic excellentia, & perpetua memoria digna sunt, historiam conscribere adgredi audeat, cum omnia longè famam relationemq; omnem superent. Si quis tamen partem infinitatis eorum quæ in China obseruanda sunt, scire cupit; legat librum quem de ea conscripsit Reuerendus pater Gaspar de Cruce Domini-
rum potentissimus.
Et regni præstantia.
Gaspar de Cruce Chinen- sis histo- riæ auctor.

VT verò è multis mercibus quæ ex Chinarum regione aduehuntur paucas perstringam, sunt argentea vasa diuersi generis summa arte & diligentia elaborata, omnis præterea domestica supellex, vti lectica, sponda seu lectuli ad recumbendum ex argento sculpto & diligenter elaborato: maxima quantitas sericei filii, sericeorumq; pannorum, plurimum aurum, moschus, vniones, argentum viuum, as, minium, murrhina vasa plurima, quorum nonnulla duplo æstimantur argenti pondere, & pleraque alia cum ad humanos vsus necessaria, tum ad luxum & ornatum. Ego scènè inde habui binas thecas ex solido argento cum omnibus instrumētis chirurgicis maioribus & minoribus, vt sunt cauteria, specilla, malleoli, &c. ex argēto confecta & exornata summo artificio, vt nullus argēti faber non miraretur.
Mercēs quæ ex Chinarū regione aduehuntur.

DE MANNA.

PRÆTER ea Manna genera quæ à doctissimo ab Orta descripta sunt, aliud in Ormus venale conspicitur, quod in varias Indiæ prouincias defertur, quòdque glebis paulò
Mannæ genus in Ormus venale.
Et eius facultates.

paulò maioribus constat quàm Calabrima, neque ita candi-
cat; id valèter purgat, & quoniam magis solutivum est re-
liquis generibus, minorisq; est pretij, vulgus præfert, eoque
plurimum vitur. Diligentissimè autem ab humiditate con-
servari debet, alioqui facile corrumpitur. Compositum au-
tem esse medicamentum, sic deprehendi.

Eius confer-
uandi ratio.

Cochin' ci-
uitas.

M V L T V M eo vtebatur Medicus quidam Brachma-
nes meus familiaris, degens in ciuitate Cochin, atque sum-
mè à bonitate commendabat, negans pretij vilitatem im-
minuere eius præstantiam; vilioris ideò pretij æstimari, quo-
niam maior quàm reliquorum generum illius inueniretur
quantitas: Cùm verò compositum aliquid mihi videretur,
susplicari cœpi eum id in suis ædibus conficere: semel enim
resciueram omnino Manna eum carere, paulò verò antè
mihi dixerat ex Ormus ad ipsum aduehi, paucis tamen in-
teriectis diebus maximam illius recentis mihi ostenderat
quantitatē, cùm & hyems esset, nullaq; naues ultro citroq;
nauigarent. Tandem bonus Brachmanes (accepta à me si-
lenty fide, quòd in illis saltem prouinciis eum minimè prodi-
turus essem) fassus est à se componi ea quam in Persia ob-
seruarat, ratione, videlicet, Amylum candidum & purissi-
mum, Mannam cuiuscumque generis, sed præsertim quæ
Calabrinam æmulatur, Scammoneam & seminis genus Vi-
sa dictum, quod ex Bengala aduehitur, quòdque Lathridis
grano simile est, (inieceto interdum polline radicis cuiusdam
cādida lacticinæ, cui nomē Dante,) cū Saccharo, pauxillaq;
aliqua odorata aqua permiscebat, soliç, exponebat.

Eius mannæ
compositio.

Dante.

Manna a-
dulteratur.

M A N N A M autem adulterari nihil mirum, quando-
quidem & lapides Bezahares tanto artificio in Ormus &
in vrbe Cochin prouinciæ Malabar, vbi Rex degit, adulte-
rantur, vt legitimi appareant, fallantq; etiam maximè ex-
pertos in iis dignoscendis, prima superficie, quæ nisi franga-
tur, vix à legitimis discerni queant.

DE TABAXIR.

INVENIUNTUR interdum hæ arbores siue arundines vocatæ Mambu in quibus nascitur Tabaxir, tantæ amplitudinis & crassitiei vt ex ea cymbas faciant, quæ binos viros capere possint, non quidem eas excauantes, sed relictis solum duobus internodiis excidentibus; Conscendere verò solent similes cymbas bini Indi, iug³ nudi (nam nudos incedere in iis regionibus moris est) sedereq³ singuli in eius extremitatibus, iunctis cruribus, tenentésq³ singulis manibus remos trium aut quatuor palmorum longitudinis, quibus eas cymbas impellunt tāta dexteritate, vt etiam aduerso rapidoq³ flumine summa celeritate nauigare possint, quemadmodum meis oculis conspexi in flumine Cranganor, in quo plurimus est vsus cymbarum ex hac arundine confectarum, quoniam qui eis vehuntur securiores sese existimant à Crocodilis, quos illi Caymanes vocant, magno numero in eo flumine versari solitis. Nam cum ij ferocissimi sint, sæpenumero in naues maiusculas & minusculas impetum facere solent, vt eos qui illis vehuntur apprehendant: Si enim aut in flumine aut in littore hominem, bouem, bubalum, aprum, porcum, aut quodcumque tandem aliud animal comprehendere possint, illico deuorant. Indigenæ autem affirmant nunquam compertum esse, vt eos qui cymbis ex Mambu confectis vehuntur appetant, sed sæpenumero inspectos esse natantes proximè illas, attamen eas præterire sine noxa.

Tabaxir historia.

Mambu.

Eius utilitas.

Cranganor flumen.

Crocodili.

Caymanes.

DE ELEPHANTE.

MINISTERIVM præstant Elephantini non modò in conuehendis oneribus & bellicis tormentis è loco in locum cõmutandis, sed etiã in muniis aliis domesticis. Promuscide verò (qua veluti manu vtuntur) onera crasso firmoq³ fune colligare solent: funem verò ore apprehendentes, eum sannis

Elephantum ministerium & historia.

B

seu

seu dentibus quos exertos habet, quoties opus est circumuoluunt, deinde onera sublimia in aëre serunt, aut trahunt, si nimium graua sint, tanta dexteritate & attentione, (praesertim si iis contineantur res fragiles, & quae effundi possint) ut huiusmodi res requirunt: nec, cum semeliter confecerunt, via demonstratore amplius opus habent, tanta sunt memoria praediti.

PLINIVS lib. 1. multis locis plurima de Elephantis memoratu digna refert: at nos nonnulla hic describemus magis fide digna.

Elephantes
se mutuo
intelligunt.

Aliquando
loquuntur.

VULGARIS opinio est in prouincia Malabar Elephantos mutuo se intelligere. Loquuntur autem aliquando in vrbe Cochín (quae illius prouinciae nobilis ciuitas est) publico testimonio constat hoc modo.

ELEPHAS quidam in littore maris vrbi vicino laborare solitus, iamq; laboribus fessus, domum redire properabat, ut quiesceret: Praefectus vero illius urbis orabat illum ut in labore pergeret, atque liburnicam quam iam commouere inceperat, in mare traduceret: rennetem Elephantum Praefectus denuò compellare, blandisq; verbis demulcere coepit, id in suam gratiam faceret, ita enim decere, quandoquidem in seruitium esset Christianissimi Regis Lusitaniae: Elephantus haec duo verba proferens, hoo hoo (quae lingua Malabarica, vulgari & usitata in ea prouincia e qua Elephas oriundus erat, significant, volo volo,) ad liburnicam rediit, eamq; in mare impulit.

IDEM cum ipsius rector hora constituta cibum illi non praeberet, de mora conquestus est: rector vero id accidisse aiebat, quod lebes in quo cibum illi coquere solebat, pertusus esset, proinde eum ad Cacabarium deferret resarciendum: fert eum elephas: cacabarius negligentius reparat: rector elephantum obiurgat, eumq; contumeliosis verbis afficit, atque ad cacabarium cum lebate remittit ut diligentius resarciat:

tiat: is verò de industria lebetem reparare simulans, rimam auget & elephanto reddit; qui lebetem promuscide sumens ad flumē desert & aqua implet, quam dum effluere conspiciat, magis pertusum esse lebetem intelligit, & ante cacabarij edes refert magno barritu intonans: concurrunt Regionum negotiorum Praefectus & alij multi: cacabarius blandis verbis veniam ab elephanto petens lebetem probè reparat, eiq; restituit: ille verò minimè ei fidens, in omnium conspectu ad flumen redit, aquamq; haurit; quam dum videt non effluere, lebetem ostendens adstantibus, quasi eos rei gestae testes esse cuperet, ad rectorem suum refert.

NATVRA gratus est, beneficiorūq; memor, nec cuiquam nocet nisi iniuria affectus, aut dum certo morbo corripitur quo veluti in furias agitur, quod singulis annis fieri solet: tum enim nemini parcut elephanti sed obuiū quemque proterunt.

Elephantū
beneficiorū
memores.

Elephantū
tū morbus.

ACCIDIT in vrbe Goa, in qua legati Regis Lusitaniae quiregiā potestatem obtinent degere solent, vt vnus ex elephantis qui istic ad Regis seruitia alūtur huiusmodi morbo correptus, vincula & catenas (nam solent ferreis catenis cōstringi & loco quodam concludi donec morbo liberentur) disrumperet, & per urbem vagaretur; fugientibus verò omnibus, mancipium quoddam in vlnis filioliū gestans in platea obuiam habuit, quod conspecto elephanto exterritum ad suas edes celeri cursu cōfugit, quas vt aperiret filiolum humi ante ianuā exponit, moxq; edes ingressum ianuā occludit, prae metu filioli oblitum: elephas puerū conspiciens, promuscide leniter subleuans, in proximum humile tectum, quod è regione istarum ediū erat, collocat, atque aspicit an puer istic sine dāno cōsistere queat, deinde furibundus ultèrius progreditur: beneficij memorē, tametsi surēs, sese ostendit hic elephas, qui puerum non necauit, sed agnouerit filiū eius mulieris esse quae eas edes inhabitabat, quaq; illi &

Goa vrbs.

aliis domesticis elephantis quotiescumque istac transirent, panem aut fructus dare solita erat: nam huiusmodi cibos & alia edulia ante suas aedes venalia exponebat.

ALIUD gratitudinis exemplum referam. In eiusdem urbis foro vagabatur huiusmodi furus correptus elephas: vir quidam aeger effugere cupiens pronus cadit; elephas minime ei nocens promuscide comprehendit, & in scamno quodam deponit. Aiebat hic vir, eodē loco, illi ipsi elephantō, antequam in morbum incideret, magnū quendam fructum Iaca fructus. Iaca incolis appellatum (de quo nos inferius) sua manu prae-
buisse.

APUD urbem Cochīn elephas quidam huiusmodi furus agitatus in lacuna quadam harebat, ad quam cum forte accessissent inopinanter nonnulli pueri, Elephantē con-
specto omnes diffugerunt prater vnum qui istic perstitit: eum accedit Elephas ad blandiens quodammodo, & promuscide demulcens, leniter eum corripit, suoq; dorso imponit, & per lacunam expatiatur, deinde illum reponit quo apprehenderat loco veluti letabundus. Cum ea quæ ipsi accidissent puer narraret, multi viri eum comitati sunt: sed procul à lacuna remanentes, arbores conscenderunt, ut è tuto spectarent quid ageretur. Puerum propius accedentem elephas velut ante corripit dorsoq; imponit, & expatiatur. Id sæpius à puero est repetitum, donec blandis verbis (quemadmodum edoctus fuerat) elephantum denuò mansuetum redderet, & in urbem pelliceret.

Morbi siue
furoris indi-
cium & re-
medium.

ANTE verò quàm huiusmodi aegritudine & amoris furore corripiantur Elephantī, eos sui rectores in agros deducere, atque istic validis firmisq; catenis ferreis constringere solent: furoris enim indicium agnoscūt ex quadā oleo-
sa materia, quæ ex illorum auribus effluit. Medicantur autem huic aegritudini ipsorum rectores, grauitè illos obiurgando, & rationibus demonstrando (probè etenim audiunt
& in-

& intelligunt) vilis & degeneris esse animi ob amorem ita in furias agi: deinde certa quædam medicamenta illic vsitata adhibent. Maxima eorum castigatio est, grauibus verbis illos obiurgare; tametsi interdum anteriores pedes subleuare eos iubeant, plantasq; cum hamulis feriant, dicentes sese eos vti pueros castigare ob stultitiam.

GLORIÆ auidi sunt elephāti, cuius causa interdum Gloriæ auidi. mira facinora præstare conspiciuntur. Nonne in littore vrbi Goa vicino quidam crepuit medius dum solus magnum æneum tormentum bellicum subleuare cupit? quoniam ipsius rector grauibus verbis obiurgasset & contumelia affecisset, ostendens illi duos iuniores elephantos aduentantes illius ænei tormenti tollendi gratia?

CETERVM vti beneficiorum sunt memores, & gloriæ auidi, non minus vindictæ cupidi esse deprehenduntur; Vindictæ cupidi. quemadmodū ea quæ in vrbe Cochīn acciderunt documento esse queunt.

MILES quidam Cocci siue Indicæ nucis putamine domesticum elephantum petiit, eumq; in fronte attigit: elephantus putamen colligit, & cum eo tempore iniuriam vlcisci minimè posset, in os recondit, donec elapsis aliquot diebus militem in platea quadam deambulantem conspiceret, tum demum promuscide nucis putamen ore eximit, atque militi vicinior factus, in ipsum cōiicit, deinde abit, veluti letus quòd iniuriam sibi illatam vltus esset.

ALIVS quidam miles in eadem vrbe Elephanto suum rectorē iniuria affecisse visus est, quòd ei in via minimè cedere voluisset: eam iniuriam vlcisci cupiētem rector vetuit. Mangateflu. Post aliquot dies ministeria quædam in littore Mangatefluminis (quod urbem Cochīn alluit) absente suo rector obiens, militem cum aliis quibusdam sermones conferentem conspicit, promuscide eum corripit; nec eorum qui ipsum rogabant vt militem dimitteret, voces moratus, aliquoties

flumine mersit, subinde eum in altum subleuans & aquam qua madebat defluere sinens: deinde cum iniuriam suo re-
tōri illatam probē vltus sibi visus esset, militem quo com-
prehenderat loco denuo in pedes sistit.

LONGE plures similes historias veras hic recensere
possem, quas breuitatis causa prætereo. Quibus verò ista non
sufficiūt, legint quæ Aristoteles, Plinius, Aelianus, Oppia-
nus, & alij plerique Auctores de Elephantis scripserunt.

DE CANELLA.

Canellæ hi-
storia.

CANELLÆ arbor mali aureæ amplitudine est, non-
nunquam maior, interdum minor, ramosa admodum, cuius
tenuiores rami recti sunt: folium Laurino simile, latius ta-
men, colore dilutius, & minus siccū, tribus nervis insig-
natum: flos candidus, odoris propemodum expers: fructus sil-
uestris oleæ baccis par, virescens initio, deinde rufescens, &
vbi plenam maturitatē consequutus est, niger atque splen-
descens (quo tempore colligi debet) osiculum intus conti-
nens siluestribus oliuis simile, similique carne præditus, ex
qua extillat oleaginosus quidam liquor subvirescens, odore
baccarum lauri, sapore acri cum pauxillo amarore coniu-
cto: præditus verò est hic fructus sessili parte paruo calyce,
lauiore minisque crispo quam sint ilicis calyces. Harum
arborum magna est frequentia in siluis prouinciæ Malabar:
sed præstantia & odore lōge sunt inferiores iis quæ in Zeylan
insula nascuntur.

Canellæ li-
quor.

Et eius fa-
cultates.

STILLATITIVS Canellæ liquor vitreis aut plūbeis
organis extractus is præfertur, qui è viridi cortice, præfer-
tim radicū, minutim incisa eductus est: etenim nō modò cor
roborat & stomachi imbecillitatem, colicæ dolores ex frigi-
da causa prouenientes lenit: sed vrinam cit, & oris anhelii-
rum commendat: vtilis est præterea iecoris, splenis, cerebri
& neruorum egritudinibus, atque in syncope cardiacisq;
affecti-

affectibus confert: venenis resistit & virulentorum animalium morsibus; menses mouet, & vteri affectibus prodest, vomitiones cohibet, & appetentiam excitat: valet item ad spasmos, & comitiales morbos: atque vt summatim dicam, aperit, incidit, digerit, calefacit & corroborat.

ELICITVR etiam liquor ex Canelle floribus, sed longè minore quantitate, minúsque præstans superiore.

DE SANTALO,

ODORATI illius ligni genus in Malabar natū Santalo albo persimile quo se in febribus indigenæ inungunt, & Sambarane appellant, non est Santalum, neque eius facultates obtinet: Medici tamen eius prouinciæ Santali speciem esse, & cōferre tenuioris fortunæ hominibus asserunt, commendantq₃ in Erysipelate, & inflammationibus: atque Santali rubri modo eo vtuntur.

Sambarane.

Santali species.

Ad erysipelas & inflammationes utilis.

* Flauī Santali selectissimi librale fragmentum, mihi liberali munere dedit noster Hugo Morganus Londinēsis Pharmacopola peritissimus 1581. Est verò id graue, solidum, nodolum, colore intus flauum, odore suauī cerebrum reficiens, & grato sapore palatum leniens,

Flauī Santali fragmentum.

DE BETELE.

BETELE planta Piperis stirpi adedō similis est sarmenis, foliis, & nascendi modo, vt quando simul sunt sata, vix è longinquo dignosci queant ab his qui plantarum istarum minus sunt periti: scādīt enim & amplectitur arbores iuxta quas sita est, Piperis modo: eius verò folium Piperis folio crassius est quidē, at magnitudine & neruis siue fibris prorsus simile.

Betele historia.

DE MACI.

FIT in insula Banda ex Maci oleum admodū commendatum

Bāda insula.

Oleum ex

Maci & eius datum in neruorum affectibus & aliis frigidis morbis.

utilitas.

Ex nuce
moschatali.
quor & vi-
res.

ELICITVR & ex nuce moschata trita, calefacta, & prælo expressa liquor admodum suavis & utilis in neruorum frigidis affectibus: thoracem etiam & pulmonem lenit, inde clariorem vocem reddit, impinguat & sperma auget.

Varia no-
menclatura.

ARABES nucem ipsam Iauisiband, & Seygar appellant: Macim verò Bisbele, & Besbaca, quod vocabulum propriè nucis corticem significat. Persæ arborem Drach nuncupant, Turcæ Agache: Macis autem oleum Arabibus Geusifami, Persis Geuzi erugaât, Turcis Geuziat dicitur.

Macis à Græ-
corum Ma-
cere diffe-
rentia.

PORRO hunc Macim à Græcorum Macere plurimum differre minimè dubium est, si vtriusque historiam & facultates expendamus. De Macere autem proximo capite sumus acturi.

* Vidi aliquando Vlyssipponæ oleum de Maci ex India magnis fictilibus delatum, quod magno æstimabant, atque in ventriculi frigidis morbis plurimum commendabant. Id verò erat inspissatum & saponis gallici ferè modo in tabellas vnciam propemodum densas, tres verò latas, totidemque aut amplius longas efformatum, pingues, subflauas, odoratas. Vidi etiam hoc anno 1581. Londini apud M. Hugonem Morganum Pharmacopœum eruditum, & diligentissimum, eundemque virum perhumanum & optimum, eiusmodi oleum recens ex India delatum, cuius aliquot panes siue tabellas, oleum balsami è nouo orbe, oleum de liquido Ambar, aliæque rariora quædam simplicia ipsius liberalitate cōsequutus sum.

DE MACERE.

Maceris hi-
storia.

Insula S.
Crucis.

NASCITVR quibusdam Orientalibus insulis, præsertim verò in prouincia Malabar, in insula S. Crucis regni Cochintum in ripis fluminis Mangate & apud Cranganor vasta quædam, & multis ramis prædita arbor Vlmomultò maior, cuius folia in longitudinem sex aut septem vncias longa sunt, duas lata, exteriori parte dilutius virentia interiorè saturata: Ea non alium florem, non alium fructum

Etum habere creditur præter semen quoddam denarij magnitudine, tenue, cordis effigie, colore flauo, sapore verò amygdala, aut nuclei persicorum malorum, tenui & candida tunica tectum, quod vesica quadā ex tenuissimis duabus simul iunctis & transparentibus membranis constante includitur: ea autem vesica in medio folio nascitur alius magnitudine non dissimili, sed cuspide obtusiore, & circa pediculum angustiore, colore medio inter rubrum & fuluum, inequali, & multis fibris à pediculo ad extremitatem recta linea ductis, crispo & rugoso, haud absimilis illi quæ in Vlmo nascitur, paulo tamen latior & planior.

Succo lacteo prædita est hæc arbor uti Morus, radicesque habet Ilici persimiles, magnas, crassas, in latum & profundum diffusas & cortice tectas crasso, aspero, scabro, duroque, cinereo foris colore, interius albi & lacteo succo pregnante dum recens est flavescente autem dum sicca est, & admodum adstringente: & licet succus ille cum adstrictione nonnihil mordicet; breui tamen euanesceat hæc veluti insensibilis mordicatio. Arenosa & humida loca amat, & reliquas ferè plantas circumnascens enecat.

Nomen vulgare huius arboris apud Lusitanos est Arbore de las camaras, & Arbore sancto, hoc est, Arbor dysenteriae, & Arbor sancta: ab indigenis Christianis Arbore de sancto Thome, id est arbor D. Thomæ, & Macruyre: à Medicis Brachmenis Macre, apud quos summo in precio est arboris cortex.

Nomenclatura varia.

Radici cortice recenti trito, & cum oxygala seu lacte acido mixto omnis generis dysenterias & alui profluvia mirabili successu curant omnes Medici cum Brachmenes tum Canarini & Malabarici. Aliqui huius corticis siccus & in puluerem redacti semunciam per noctem macerant in quatuor vnciis feri lactis, eumque bis in die propinant manè & vespèri, deinde medicamento sumpto orizam sine sale &

Radici cortex ad dysenterias & profluvia efficac.

butyro coctam, atque pullos gallinaceos coctos, maceratos & tritos in orizæ decoctione statim agro exhibent: interdum si necessitas urgeat, opium admiscunt roborandi medicamenti causa: solent verò etiam Arabes cuiuscunque generis alui profluvia opio nuce moschata admixta curare.

Ad vomitus
compescen-
dos.

H V I V S item radicis vsus salutaris creditur ad vomitus compescendos, & ventriculum roborandum cum aqua Menthe & mastices puluere.

Ciuitas S.
Crucis.

Macre.

R O G A T V S Brachmenes quidam medicus mihi familiaris, virq; probus, boni iudicij & magnæ existimationis apud omnes ciuitatis S. Crucis regni Cochín incolas cum gentilem tum Lusitanos, quòd illius fideli opera sæpius vsi essent, vt bona fide exponeret istius corticis quem Macre vocant facultates, in hæc verba respondit: Si vos Lusitani hunc corticem probè nossetis, multò pluris illum faceretis quàm Piper: Sed quoniam istic in Lusitania eius facultates ignoratis, idcirco contemnitis. Puluis quem in omnis generis alui profluvio ex oxygala propinare soleo, ex hoc cortice de quo percontaris cõstatum est. Eius magnā quantitatem tibi ostendere domi possem, quam in Bengala & Iapan summisurus. Sitne verò inutile medicamentum, tu ipse qui illius effectus plerumque conspexisti, iudicare potes.

loque.

H V N C corticem etiā ostendi rhizotomo cuidā Iogue (genus quoddam hominum est circumforancorum qui peregrinādo pœnitentiā agere sese profitentur in illis regionibus) petiique vt quid esset (tamet si probè nossent) significaret: respondit ille, eum sequerer, cuius arboris cortex esset se demonstraturum, ostenditque arborem quam antè sciueram & addidit, Apud nostros homines appellatur Cura santea macré nistufa garul, hoc est, Macre ab Angelis ostensum hominibus ad ipsorū salutem. Subiunxit insuper istius corticis apud ipsos vsu esse in compescendis vomitibus, aluiq; profluviiis sistendis, plúsque pollere huius radicis portunculam

culam, quàm magnam quantitatem corticis Myrobalanorum aut Arece, eamque præstantiorem esse Coru Malabario de quo proximè dicemus. Referebat præterea Macre fructum omnis generis lumbricos in humano corpore natos necare & expellere, & calculum in renibus frangere: tum etiam eos qui singulis diebus manè eo vterentur, liberos fore à calculo & à coli doloribus, nec inebriari posse.

MAGNA disceptatio est inter Neotericos an Græci Macin & Arabes Macerem nouerint. Negari non potest quin multo plura medicamenta nunc nouerimus quàm veteres: inficiari etiam non possumus, pleraque illis cognita fuisse, de quibus dubitamus. Nam certissimum est, Græcis probè notum fuisse Macer de quo dubitamus, & quod plerique adhuc ignorant: nesciuisse autem Macin & nucem moschatā nobis adprimè nota, ut ex eorum scriptis constat.

GALENIUS simplicium lib. septimo Macerē aduehit ex India, constare essentia pleraque frigida & terrestri, paucula verò frigida: conferre sua adstrictione aduersus dysenterias & cruentas excreationes.

Vnde Macer
aduehitur
Galeno.

DIOSCORIDES verò lib. 1. cap. 94. Macer qui ex Barbaria aduehitur, est cortex flauescens, crassus, & gustu perquam adstringens, qui contra cruentas excreationes bibitur, dysenterias & alui fluxiones.

Vnde Macer
aduehitur
Dioscoridi.

QUÆ facultates inueniuntur in cortice iam descriptæ arboris, non in Maci odorato nucis moschatæ operculo, quod calidum siccumq; est in fine secundi gradus, aut initio tertij, tenuiūque partium & leuissimi amaroris, pauculaq; adstrictionis particeps: itaque certum est utrumque loqui de cortice nostræ arboris, non de Maci quod illis ignotum fuit.

ADMONVIT me præterea medicus quidam Regis Cochini, ne dubitarem quin hic cortex Auicennæ Macer esset: magnaq; inscitia esse de re tam aperta disceptare: huius etc.

Hic cortex
Auicennæ
Macer.

ius etenim Macre facultates, eis, quas suo maceri veteres tribuunt, persimiles, facile id demonstrare.

PLINIVS etiam lib. 12. cap. 8. Macer, inquit, ex India aduehitur, cortex rubens radicis magnæ, nomine arboris suæ.

De locis nata
libus Maceris
Diosc. &
Galenus dif-
ceptantium
conciliatio.

MINIME verò nos mouere debet quòd. Dioscorides ex Barbaria Macerem aduehi asserat, quem Plinius & Galenus ex India deferri scribunt: idem enim illis accidisse potest in hoc medicamento, quod in Cinnamomo & Cassia, vt (quoniam ex peregrinis & longinquis regionibus ad eos adueherentur) eorum natales non fuerint probè cogniti.

Indus flu.

In eo insula
vel vrbs Bar-
baria nomi-
ne.

AIT tamen Ptolemæus: Quedam in Indo fluuiio insula vel vrbs sita est, quæ Barbaria dicitur, ex qua facile cõpor- tabatur Macer: vel quòd afferretur ex Arabia eo maris sinu qui à Barbaria insula Barbaricus appellatur. Cui suffragatur Strabo, Omnia, inquit, quæ in India proueniunt, ea scilicet parte, quæ ad Austrum vergit, similiter in Arabia nascuntur.

Macis & Ma-
ceris differ-
entia.

MACIS & Maceris differentia Auicennæ probè fuit cognita, quippe qui Macim odoratæ nucis inuolucrum cap. 456. & Macerem radicis corticem cap. 694. sub titulo Talisfar descripsit.

NON ignota etiam fuit Serapioni, qui ex auctoritate Isach, Macim esse nucis odoratæ operimentum dixit, diuersum ab eo cuius Dioscorides meminit, quippe qui scriptum reliquerit, Macerem esse ligni corticem siue corium.

Qui inter se
differant.

LIQVET itaque Macim & Macerem differre inter se qualitate, substantia, figura, planta & regione, quandoquidem Macer radicū arboris cortex in Malabar nascitur: Macis verò nucis Moschatæ operimentum, in Banda, longissimè inter se disitis. Tametsi Monachi qui in Mesuen cõmentarios scripserunt, asserant non differre, suam negligentiam ista ratione prodentes.

VULGARIS admodum huius corticis Maceris est Corticis Ma-
ceris vtilitas.
vſus in omnibus noſocomiis prouinciarũ Chinæ, Iapan, Ma-
laccæ & Bengala, in dyſenteriis, alui profluuiis, & ſanguini-
ſ reiectionibus, cuius cauſa ex Malabar vſque petunt.

DE CORV.

ISDEM locis, præter memoratam arborem, naſcun-
tur due aliæ arbores plurimum inter ſe differentes, ſed quæ
iſdem facultatibus cum ſuperiore ſint præditæ.

HARVM prior (de qua hoc capite agemus) vocatur in Coru varia
nomēclatu-
ra.
Malabar Curodapala, & Curo; in Canarin Coru: à
Brachmenis Cura.

EST verò hæc arbor pumila malo aureæ ſimilis, cui Eius hiftoria
etiã perſimilia habet folia, ſed quæ mediũ neruum craſ-
ſiorem habeāt, aliis octo aut nouem in latera excurrentibus:
flos luteus eſt, odoris ſerè expers: radicis cortex diluto viro-
re præditus eſt leuis & tenuis, qui ſi frangatur aut vulne-
retur, multo lacteo ſucco manat, lentiore & magis viſcido
quàm qui ex ſuperiore fluit, guſtu inſipido, amaritudinis ta-
men alicuius participe, frigidus & ſiccus, plus tamen ſicci-
tatis quàm frigiditatis poſidens, in quo ordine Medici illius
prouinciæ etiã conſtituunt.

HVIS virentis corticis ſucco licet admodum ingra-
to, plurimum vtuntur incolæ cùm gentiles tum Chriſtiani Eius corticis
facultates.
ob admirādos quos præbet effectus in omni genere profluuij,
cùm in lyenteria tum in diarrhoea & dyſenteria è quacun-
que cauſa prognata. Luſitani tamen Medici methodum in
eo exhibendo ſeruant. Vtuntur etiã eo ſiccò veluti priore:
ſed prioris cortex longè præſtat. Diſtillant verò atque vtun-
tur in hunc modum.

CORTICIS in puluerem triti vncias octo, ammeos, Corticis cō-
ficiendi ra-
tio.
apij, coriandri ſicci, cumini nigri nonnihil toſtorum & in
puluerem redactõrũ ſingulorum drachmas tres, corticum
Myro-

Myrobalanorum Cepulorū drachmas septem, butyri vaccini non saliti vncias duas, lactis acidi quantum satis est ad pulueres istos excipiendum sumunt in distillatoriam ollam vitream (si delicatioribus paratur) aut vulgarem (vt maxima ex parte sit) imponūt, & stillatitium liquorem eliciunt, cuius quatuor vel quinque vncias cum aqua auellana Indica, vulgo Areca nominata, aut aqua è pediculis rosarum vncis duabus propinant alui profluuiolaborantibus, (interdum, si necessitas vrgeat, trochiscos de charabe vel de Lemnia terra admiscunt) semel in die, vel bis si opus sit, illico autem post eius sumptionem, orizam cum oxygala exhibere solent. Clysteres etiam ex eo confecti praesertim sub noctem iniiciuntur.

Areca.

LICET verò hic liquor admodum commendabilis sit, longè tamen praestantior est Maceris cortex viridis, licet multo ingrator, & sumptu difficilior.

Eius radices
facultates.

UTILIS etiam haec est radix seu cum Orizæ decoctio sumpta, siue inuncta aduersus hæmorrhoides & ani scissuras.

Et foliorum
utilitas.

FOLIORVM eius cum Tamarindorum foliis decoctorum vapore crura tumentia vtiliter fouentur: ipso autem decocto madentes panni commodè in tympanite applicantur.

DE PAUATE.

ALTERA istarum stirpium, tertium videlicet genus earum quæ ad alui profluvia vtilis sunt, vulgo in Malabar dicitur Pauate, à Brachmenis & Canarinis Vasauei, à Lusitanis Arbol contra las erisipolas, hoc est, Arbor erysipelas curans.

Pauate.
Vasauei.
Arbor erysi-
pelas curans.

Eius descri-
ptio.

FRUTEX est non admodum ramosus octo aut nouem pedū altitudinis, cui rara sunt folia, mali aureæ minoribus foliis similia, excepta appendice qua carent, vtrinq; eleganti

• virore

virore prædita: flos exiguus, cādidus, quatuor foliolis præditus, è cuius medio exit alba fibra cuspide viridi insignis, odore floris Periclymeni, cui procul aspiciētibus persimilis videtur; rotundum semen, lentiscini magnitudine, ex viridi nigricans, & vbi maturuerit, nigrum. Caudex & rami cinerei sunt coloris, radix alba & insipida, cum nonnulla tamen amaritudine, odoris propemodum expers.

TAMETSI utilis sit hæc planta aduersus alui profluvia, quemadmodum superiores duæ, cum illis tamen minimè comparari potest, quandoquidē imbecillior est: itaque qui superiores nouit, ea haud quaquam vtetur in alui profluiis, at in curando dumtaxat omnis generis erysipelate, & eo præsertim quod è mera bile ortum est; etenim insigni virtute aduersus hunc morbum pollere deprehensum est.

Eius utilitas?

TERITVR & maceratur huius plantæ truncus siue radix orizæ decocto (Canje vocant) aliquot horis quiescere finitur vt acescat hæc aqua, erysipelas deinde ea inungitur, bibendæque propinatur sufficiente quātitate bis in die, purgato prius ventriculo.

Canje.

EADEM ratione præbetur radix orizæ decocto macerata iis qui iecoris inflammatione laborant, & febrium ardoribus: addito autem succi foliorum Tamarindi momento vulnerum labia circumquaque inungi solent ad inflammationes prohibendas, & humorum defluxus cohibendos.

QVONIAM verò iis in prouinciis multò maiore quantitate hoc tertium genus quàm secundum Coru nuncupatum crescit, incolæ eo vtuntur.

DE CARYOPHYLLIS.

ARBOR Caryophyllos proferēs magnitudine & forma Lauri est, sed superiore parte magis ramosa, minore & angustiore folio: copiosos fert flores, initio candidos, deinde virides, cum nunc in fructum efformati sunt; at vbi matu-

Arboris Caryophyllos proferentis descriptio.

TUERUNT

CARYOPHYLL. ARBOR.
Les Cloux de Girofle.

Caryophyllus aromaticus
Linnei Class. 13.

Girofflier, de Acosta.

turuerunt, rubros; qui deinde collecti & siccati nigrum colorem contrahunt: nascuntur ficus* modo sparsim per ramos ad foliorum basim bini, terni aut quaterni simul iuncti, vel vnicus interdum.

DICITVR Arabibus, Persis & Turcis Caranful, *Varia nomen et mensura.*
ipsa arbor Siger, folium Varacqua.

PAVLVS Aegineta acres illos constituit, calidos & siccos ordine tertio: alij dumtaxat secundo.

VENTRICVLUM, iecur & cor roborant, concoctionē iuuant, vrinas cient, aluum cohibent, oculis instillati eorum aciem exacuunt, nubesque extergunt: & quatuor drachmarū pōdere ex lacte sumpti venerē extimulant.

* Caput de Caryophyllis Latio donare nō cōstitueram quandoquidem pleraque omnia ex Garcie ab Orta historia Aromaticum (vbi ferē reliqua, de quibus hic auctor hoc volumine agit) delumpta sint. Quoniam verō præter reliquorum auctorum, qui Caryophyllorum historiam descripserūt, sententiam, eos ex ramis inter folia, ficuū modo nasci asserit, ipsius verba lectori proponenda censui, vt animaduertere queat quā parum fidei interdum huic auctori sit adhibendum, qui veritatis assertorem se gloriatur, & plantas ad viuū expressisse asserit, cum tamē ipsius icones nullius stirpis viuam effigiem imitentur, præsertim earum quas hætenus nobis videre licuit. Caryophyllorum certē legitimam iconem in Aromaticum Garcie historia exhibui, ex ipso ramo muria condito (quales multi Antuerpiam aduehi soliti erāt) à diligenti & perito pictore expressam. Vidimus in super hoc anno 1581 Caryophyllorū ramos dodrātales & pedales siccos à FRANCISCO DRACKE nauclero Anglo (qui vniuersum orbem circumnauigauit) ex Moluccis superiore Septembri delatos: sed omnes extrema parte fructus proferebant suis festucis aut bacillis in hærentes, eo quem in nostra icone exhibuimus modo. Eam tamen quā noster Auctor expressit, hoc etiam capite subicere libuit, vt studiosi vtramque conferant.

DE PIPERE.

PIPER aliud domesticum, cuius vsus est; aliud siluestre, quod ob amarorem negligitur. *Piperis duo genera.*

C DOME.

Domestici
historia.

DOMESTICI planta sarmētoſa eſt, ſcanditq; hede-
ra modo, arboribus quas nanciſci poteſt ſeſe circumuoluen-
do: nodis per interualla prædita; ad quos folia naſcuntur Be-
zele foliis ſimilia, parte interiore ſaturè virentia, exteriorè
dilutiora, cuſpide mucronata, & guſtu linguam vellicante.
Horum foliorum alia alius nigriora ſunt: quæ dilutiora ſunt
fibrasque æqualiter naſcentes habent, feminas cenſent (nam
vtrumque ſexum in foliis eiufdem plantæ conſtituunt) ni-
griora verò, inæqualibus fibris, mares. Ad ſingula interno-
dia, vnde folia dependent, ex ipſa foliorum ſede naſcuntur
vua, quarum maximè circiter quinquaginta grana obti-
nent, minores verò triginta. Radix puſilla eſt, & ſumma
tellure fibras agit.

Nigrum &
Album.

SUMMA autem ſimilitudo eſt plantarum quæ ni-
grum piper proferunt & album: albi tamen folia tenuiora
& molliora videntur: eius etiam fructus magis aromaticus,
meliorisq; ſaporis quàm nigri. Huius verò foliorū nullus eſt
uſus apud eius regionis incolas: ſed nigri piperis folia dum-
taxat expetuntur in coli doloribus, aliſq; omnibus alui agri-
tudinibus è frigida cauſa prouenientibus: ea oleo Cocci ſiue
Nucis Indicæ prius inuncta, deinde calefacta ſupra aluum
adhibentur magno effectū. *Piper nigrum L. Class. 2*

Eius ſerendi
ratio.

PORRO ſeritur Piperis plantæ hoc modo: ſarmen-
tum eius ſeu ramus iuxta prægrandem qualemcumque ar-
borem aut palum defoditur, atque bubulum ſtercus & ci-
neres cum aqua inſperguntur: infra annum deinde fructi-
fera eſt, quòque vetuſtior eſt plāta, eò ſeracior, quippe quæ
ad ipſius arboris, cui maritata eſt, faſtigium ſeſe circum-
uoluendo ſcandere ſoleat.

DE AVELLANA INDICA.

Auellanæ
Indicæ hi-
ſtoria.

ADMODVM procera eſt hac arbor rectaque, tenuis,
rotunda, & fungoſa materia: folia habet lōgiora latioraq;
quàm

quàm Palma quæ Cocos seu Indicas nuces fert, ex summa arbore nascentia, inter quæ prodeunt tenues virgæ paruis floribus onustæ, albis & serè inodoris, quæ deinde in fructum Areca nuncupatum efformantur, nucis iuglandis magnitudine, minimè tamen rotundum, sed oblongum oui gallinacei exigui modo, exteriori cortice admodum virète, dum recens est, & vbi maturuit, admodum flauo, vt longe spectantibus veluti dactyli siue palmule mature appareant: materia molli & tomentosa constat hic cortex, continetq; inclusum fructum castaneæ grandioris magnitudine, altera parte similiter sessilem, candidum, durum, rubris venis plenum, quem incolæ edunt.

EV M adhuc virentē sub arena condere solent, vt melior gratioꝝ esui fiat: vulgo autē edunt cum foliis Betele: confringunt etiam, solique exponūt & siccant, (tum Checani appellant) eoꝛque plurimum vtuntur tum in cibo, tum in lotionibus adstringētibz: & cortice, seu inuolucro dentes repurgant.

CV M verò adeò fungosa huius arboris sit materia, frangitur difficulter: idcirco virga duorum digitorum crassitudine ex hac arbore parata Crocodilum cum in aqua, tum in terra facile retinere potest, si per eius fauces transmittatur (ea etenim ratione illos venari solēt) vt sæpe cōspexi.

DE PALMA INDICA.

PRÆALTA est hæc arbor, & recta, nec admodum crassa, præsertim in fastigio: nam ab infimo ad summum paulatim gracilescit, & colore cinereo est: truncum à radicibus ad fastigiū vsque paruis quasi gradibus circumdant, qui ascēsuris scalarum vicem præbeant: flos castaneæ similis: fructus verò integer capite humano maior, forma oblongiore, triangulari, & colore viridi admodum diluto.

TAMETSI Narel huius arboris nucem vulgo appellant

Arcea

Eius confecti
uandi ratio
& vsus.

Checani,

Fractu diffi-
cilis.Virgæ ex hac
arbore parā-
tur ad Cro-
codilos ven-
nandos.Palmæ Indi-
cæ historia.

Narel.

Varia no-
menclatura.

pellent cū Persæ tum Arabes, negant tamen Persæ legitimum esse nomen sed Nargel dicendum : ipsam arborem Darach Persæ vocāt, Arabes Siger Indi ; Turci autem arborem Agach, fructum Cox Indi : Brachmenes arborem nuncupant Maro, nucem Naralu.

Insulæ de
Nalediua.

Ex hac arbore ex insulis de Nalediua fabricantur naues, atque clauis, malis, velis, rudentibus alijsq; armamentis necessariis instruuntur : instructæ iam, mercibus ex eadem arbore conflatis onerantur, oleo, vino, aceto, saccharo nigro, fructibus, aqua, & ardente aqua vulgo vocata. Ex eadem arbore exiruuntur ædes cum suis tabulatis satis firmæ : atque eiusdem ramis, (quos Ola dicunt) contegunt imbricum vice ; nam imbres cōmodè arcent. Ex iisdem ramis tecta comparant ad tegendas hieme naues, quæ in portum deductæ, remulco deinde in terram trahuntur.

Huius arbo-
ris vsus.

ISTARUM porro Palmarū duo genera constituunt : Vnum etenim Suræ cogendæ gratia deligunt, ea est veluti vinum mustum, quæ ignibus decocta in liquore transit vino similem, incolis Orraca appellatum ; Alterum fructuum gerendorum causa adseruant.

Ola.

Harum pal-
marum duo
genera, &
eorum vsus.

Sura.
Orraca.

Suræ colli-
gendæ ratio.

COLLIGITUR verò Sura in hunc modum : Aliquem è ramis cerebro viciniorem præcidūt, duorum pedum longitudinem relinquētes, ad quem vascula ampla, oris tamen angustī, illis Caloins nuncupata, colligant : per hunc ramum præcisum exstillat arbor Suram iam memoratam, quæ organis distillatorijs imposita, ignis vi aquam eliciunt ardentem ; purior, illis Fula dicta, hoc est, flos, facilius igne incenditur quàm nostra aqua ardēs, sine vinum adustum : altera Orraca nuncupata non item : sed huic purioris aliquantulum admiscere solēt. E Sura antequam ignibus decoquatur, soli exposita, sit acetū satis interdum acre, tametsi neque mentha, neque cortex arboris Myrobalani iniiciantur, quæ medicamenta plerumq; admisceri solent vt

Caloins.

Fula.

acetum

acetum acrius reddant. Exempto primo vase Suræ, exstillat alia, quæ ignis vel solis caloribus inspissata, Saccharū sit incolis Iagra appellatum: præstantior censetur, quæ in Nalediua colligitur, quàm quæ in Malabar.

Iagra.

FRUCTVS recēs sub primo illo crasso viridique operimento, alio cortice nigro præditus est, medullam tegente, Quis eius fructus.

qui recens antequam nigrum colorem contrahat, tener & candicans est, editurq; cum sale, vel sine sale, vel cum aceto & pipere interdum, atque gustu est Cinaræ: cum verò iam nonnihil indurari cœpit, Cardui caput sapit. Medulla cortici adherens tenera & dulcis est, continetq; multam

aquam limpidam, suauem, nec fastidium aut nauseam sua dulcedine parientem quæ vulgo in solis ardoribus bibitur. Frequens est huius aquæ sub dio refrigerata, atque etiam Iagræ vsus aduersus iecoris renumq; nimios calores, purulentaq; materiæ per virgæ excretionem: refrigeratur verò hæc aqua in sua nuce viridi Laña appellata: diu cōseruatur, nam toto anno inueniuntur istæ nuces virides, quarum nonnullæ interdū tres aut quatuor libras siue pintas aquæ continent.

Huius aquæ & Iagræ vsus & historia.

POSTQVAM iā indurata est hæc nux, durioresq; medullam contraxit, remanet in concavitate limpida quidam aqua, at non adeò dulcis ut prior: nucem tum vocant Malabares Eleui. In annotinis nucibus mutatur hæc aqua in rotundam quandam substantiam mali instar, cæcidam, spongiosam, & leuem, sapore dulci.

Eius nux.

Eleui.

MEDVLLA nucis recentis tenera alba & dulcis, sola editur ab incolis aut cū Iagre, hoc est, Saccharo è Sura confecto, vel cum Auela, pulmento ex Oriza in aqua cocta, deinde trita & probè sole exsiccata: editur item cum piscis quodam genere siccato ex insulis de Nalediua aduecto, simili fere bubulis carnibus fumo induratis, Comalamasa appellant, bonumq; condimentum est ad bibendi appeten-

Eius nucis efus & comamoditas, Auela.

Comalamasa.

tiam prouocandam. Ea verò mixtura non modo incolis in usu est, sed ab ipsis etià Lusitanis expetitur. Ex eadem medulla lacconficitur Amygdalino simile, ad edulia paranda utile.

Copra.

SOLIBVS exsiccata hæc medulla vocatur Copra, suavis est, reconditur, illisq; perinde in usu est, atque nostris Europæis castaneæ siccæ.

Huius nucis
usus.

VVLGO creditur, & experientia comprobatum est, frequentiore huius nucis usum, lumbricos generare: cui morbo totius prouinciæ Malabar incolæ admodum obnoxij sunt.

Malabares
lumbricis
obnoxij.

Corticis uti-
litas.

EXTERNO illo primòque cortice siue operimento crasso, foris leui, intus verò tomentoso dum resiccatus est, fiunt rudètes & alij funes nautici, vti in Hispaniis ex sparto. Tomentum illud Malabares Cayro vocant, magni apud eos vsus, nam quoniã aqua marina non corrumpitur, stipatur eo omnis generis naues: itaque illis populis vsum præbet lanæ, xyli, stuparum, lini, & sparti.

Cayro.

Xareta.

E secundo nigroque & duro cortice, qui à nostris Coco dicitur, ab incolis verò Xareta, fiunt scutellæ & alia vasa potoria in tenuiorum vsus. Fiunt etià ex eo rstulato carbonēs auri fabris vtilēs, qui in iis prouinciis periti & industrij, nec admodū sumptuosi reperiuntur. Solent enim suum opificium proclamantes compita circuire, secum deferentes vrceolum, malleolum, & duo cala, cannæq; tubulum palmari longitudine manu tenentes quo focum incendunt. Iti in ædes admissi, vasa ex auro & argento conficiunt, pro eorum qui ipsos euocarunt arbitrio.

Huius palmæ
foliorū vsus.

FIUNT ex huius Palmæ foliis petasi maiores & minores ad Solis ardores & imbres arcendos idonei: texuntur etiam storeæ, & alia pleraque.

Coccus de
Nalediua.

COCCVS porro de Nalediua cognominatus aded commendatur ab ipsis incolis, & à Malabarensibus, non modò à
plele

plebe, sed à Regibus & Principibus viris, vt in omni fere morborum genere ad eum confugiant tanquam ad sacram anchoram. Fiunt in eam gratiam ex illo pocula quæ auro vel argento excipiuntur, & in nauium triremiumq; figuram efformantur, ad aquam bibendam, in quam ex catenula medullæ ipsius Cocci fragmentum pendere sinunt: sibi que certo persuadent, illis, qui aquam ex similibus poculis hauriunt, nullum venenum nocere posse, futurosq; immunes à multis morbis, in quos memini multos incidere, qui ex iis poculis bibere soliti erant. Et licet omnem diligentiam adhibuerim, nunquam tamen obseruare potui, similia pocula aliquē ex morbis curare, ad quos vtilia esse creduntur: potius igitur arbitror tantam laudem obtinuisse à vulgi opinione. Nonnulli ex huiusmodi vasculis bibere soliti, mihi affirmarunt sese experientia didicisse iecur incendi, renes noxam contrahere, & calculum generari: nihilominus tamen magnum est eorum pretium, longēque pluris æstimatur ijs locis vbi inueniuntur, quàm aliis procul inde distitis: nam interdum eiusmodi nuces nude, neque auro aut argento exornatæ quinquaginta aut amplius aureis nummis æstimantur.

Mirę eiusfa-
cultates vul-
go creditæ.

NIGRIOR autem, nitidior, longior, maiorq; est hic Coccus quàm aliæ nuces Cocci communis.

Quid differat
à Cocco co-
muni.

DE MYROBALANIS,

MYROBALANORVM quinque sunt genera diuersis arboribus & regionibus nascentia.

Myrobala-
norū quin-
que genera,

CITRINA quæ à Medicis Aritiqui, à plebe autem Arare nuncupatur, nascuntur arbore mediocris magnitudinis, multis ramis & in ordinem digestis, prædita; foliis Sorbi.

Citrina
Aritiqui.

EMBLICA illis Anuale dicta folia minutim incisa, filici ferè similia, sed paulò crassiora habent.

Emblica
Anuale.]

Indica.
Rezanuale.

INDICORVM, quæ ab incolis Rezanuale appellantur, folia, salicis foliis sunt similia.

Bellerica.
Gotin.

BELLERICA rotunda sunt, incolisque Gotin dicuntur, & folia obtinēt Laurinis similia, minora tamen & tenuiora. Inueniuntur hæc quatuor genera per totam provinciam Malabar, Dabul, Cambaya, & Batecala, ea sunt quæ in Europam deuehuntur, sicca & condita.

Chepula.
Aretca.

CHEPVLORVM, quæ illis Aretca appellantur, arborem non conspexi, sed eius folia Persicæ foliis esse similia referunt, & arborem eiusdem cum aliis esse magnitudinis: sunt verò omnium arbores Pruni magnitudine, sed pluribus ramis magisque in orbem digestis, prædita.

DE TAMARINDIS.

Tamarindorū
historia.

SUNT Tamarindi fructus elegātis & aspectu pulchræ arboris, Castaneæ aut Ceratiorū arboris magnitudine, multis ramis prædita, & foliis latā vmbra præbētibz, materie solida admodū: folia filicis femina (quā Hispani Helecho, Cantabri Aristora appellant) foliis persimilia, dilutè virētia, valde elegātia, gustu acido, gratōque, è quibus condimentū fit (Salsam vocant) perinde atque è petroselino: flores candidi, Auræ mali floribus admodum similes forma exteriorē, & odore: attamē octonis foliis cōstant, quorū quatuor interiora alba sunt & crassiora velut Mali auræ florum folia, quatuor verò exteriora tenuiora, & bina ex his eleganti nervo radiata: è medio flore quatuor enascuntur stamina corniculorum modo inflexa, candida & tenuia. Fructus admodum similis est Ceratiis * foris virescens initio, deinde per siccitatem cinereus, continens ossicula rotunda Cassie solutiæ modo aut parvis Lupinis similia, dura admodum, & colore nitido terreo, haud quaquam flauo, quemadmodum nonnulli referunt: his non vimur, sed sola pulpa quæ non nihil lenta & viscida est, iucunda tamen aciditate grata, tamen si

Helecho.
Aristora.

Salsa.

*tametsi nonnulli indigenæ asserant osicula asata & in pol-
linem redacta ex oxygala in alui profluviiis utiliter exhiberi:
facile auellitur hic fructus, & etiam sponte decidit. Folia
sub noctem sese contrahunt, suumque fructum amplecti so-
lent, qui si desit, sua virgulta & ramos complectuntur:
summa verò aurora sese explicare incipiunt grato specta-
culo: hæc trita partibus erysipelate infectis imponunt, atque
etiam circa phlegmonas ad arcendum qui influit humorem:
iisdem cum sale Ormuziano phlegmonas resoluunt, & cum
cineribus ex Cambaya pituitosos & melancholicos tumores.*

Foliorum
facultates.

VOCATUR hic fructus in Canarin Chinchā, osi-
cula verò Chincharo, in Malabar Pulī, & in Guzarate
Ambili: Arabes, Persæ, Turci Tamarindi vocant; osicula
Abes, arborem Siger Tamarindi.

Varia no-
menclatura

PRÆFERVNTVR qui in locis montanis iisque
Septentrioni obuersis nascuntur: usu verò compertum est,
huius arboris umbram sub ea dormientibus non minus no-
xiam esse, quàm arboris iuglandis.

Huius arbo-
ris umbra
noxia.

* Tamarindorum fructus descriptio verior apud Garciam
conspicitur: cuius legitimam effigiem pete ex doctissimis Lo-
belij observationibus, vñ cum ipsius arboris semine recens
natæ rudimento.

DE CASSIA SOLVTIVA.

MVLTÆ Cassia solutiua nascitur in Cayro, & ple-
visque aliis provinciis tum Orientalis tum Occiduae Indiæ.
Præfertur tamen quæ ex Orientali delata est, quæq; locis
ad Septentrionem magis vergentibus nascitur.

Cassiae solu-
tiuæ natales
& historia.

AMYGDALÆ magnitudinē equat, foliis mali Persici
similibus est, nonnunquam angustioribus, locis præsertim sic-
cioribus nata, floribus luteolis aut flauis, non ingrati odoris:
quibus deciduis succedunt siliquæ oblongæ, eleganti virore
præditæ dum recentes sunt, & quæ maturitate nigredinem
breui consequuntur.

Candil.

TANTA est eius frequentia in Cambaya, vnde præstantissimam aduehunt, vt vnus Candil (quingentarum & viginti duarum librarum pondus hoc est) pretium non æstimetur pluris quàm nummo aureo, qui trecentos & sexaginta marauedis (æreos obolos Hispanicos) valent.

IN MONTIBVS verò Cranganor, & per vniuersam prouinciā Malabar (quando eius maximum pretium) singulæ libræ viginti marauedis redimi possunt, hoc est, paulò pluris quàm dimidio regali Castellano, siue Batzio Germanico.

Varia nomenclatura

GENTILES Canarini fructum Hafanguia & Bauafenga, quemadmodum & prouincia Decan incole, & Brachmenes, arborem Bahoo, & Baua vocant: Guzaratenses Gramala: Malabarenses Condaca: Arabes, Persæ, & Turcæ Hiarxamber: asserebat tamen mihi Cogecela peritus medicus Persa illud vocabulum esse merè Persicum, & legitimum Arabicum esse Gafatfalus.

Eius vsus.

FORIS illinitur medulla erysipelate tentatis & inflammationibus. Inualuit vsus tota India exhibendi delicatulis mulieribus & pueris cassiam solutiuiam adhuc viuentem saccharo conditam, ad vnciam vnā bono successu: sumitur verò dum adhuc recens est & valde tenera, priusquā cortex induretur, maceratur primū in frigida aqua, antequam cum saccharo coquatur. Moderatè & sine molestia aluum subducit.

* Perficæ mali folia quodammodo æmulantur, si singularia separet. Quoniam verò coniugatim binæ semper in oblongo neruo nascuntur, & summa ala postremum, imparitatem faciens: commodius meo iudicio comparasset cum fraxini foliis aut similium arborum quæ alata folia ferre solitæ, ea integra abiicere consueuerunt, quemadmodum Iuglans, Sorbus, Rhus, Ceratia, &c.

Huius arboris ramulo cum suis floribus & foliis Cuci, & Cedri fructu, aliisq. varij generis seminibus ante biennium donari

donati sumus à doctissimo diligentissimoq. viro D. Bernardo Paludano, qui ea ex Syriaca, Arabica, Aegyptiacaque sua peregrinatione retulerat.

DE ANACARDIO.

MAGNA est Anacardij copia in Malabar, & reliquis Indiae prouinciis. Fabæ vulgari admodum similis, dum adhuc viret & recens est; exsiccatus verò niger & splendens: continet medullam Amygdalæ similem, inter quam & supremum corticem oleum admodum vrens inuenitur.

Anacardij
historia.

DOCTOR Orta scribit eum fructum in vsum medicum recipi, & in illis regionibus in lacte maceratum dari asthmaticis, & aduersus lumbricos: eum præterea viridem sale condiri, & edi oliuarum conditarum in morè: At etiam eo siccato caustici vice in strumis vti indigenas, totaque India eius cum calce mixti vsum esse ad obsignandos pannos.

Eius fructus
vtilitas.

Ego sanè vidi hunc fructum viridem, & per multos dies sale & aqua conditum, Oliuarum Hispanicarum modo, venalem in foro proponi, & edi non solum quidem, sed excitandæ appetentiæ causa coctæ orizæ admisceri, vti solent fructum Mangas vocatum, aliósque fructus adstringentes & acidos, aliàs minimè.

Mangas.

NONNULLI in desiccato extimum corticem demunt, eamque membranam qua medulla tegitur, deinde medullam edunt ad bibendi appetitum irritandum. Ego verò & virentem conditum, & siccati medullam degustavi: sed neutro modo mihi delicatus videtur. Illud porro certissimè, oleum id quod inter corticem & nucleum continetur, admodum causticum esse & venenosum.

Oleum inde
confectum.

TOTA tamen prouincia Malabar, eius vsus est caustici vice. Si quis instillet in putridum & cauum dentem, ipsum vrit frangitque, & corrumpit facillè. Calce addita
ad bom-

Cuius sit
usus.

ad bombycinos pannos obsignandos, & alias res quaslibet notandas vtuntur: etenim notam adedò firmiter impri-
mit, vt nulla lotionè eximi queat.

Alia huius
fructus fa-
cultates.

SOLENT interdù Indi nonnulli hunc fructum cuspidi
cultelli infixum candela ardenti imponere, qui, dum vritur,
mirum quos strepitus edat, quas ignis scintillas quasi fulmi-
na eiiciat diuersorum colorum, eaque ratione rudioribus
quibusdam & mulierculis imponunt, illis persuadentes, se in
ijs scintillis & flammæ radiis spiritus conspiciere qui ipsis lo-
quantur, & eos edoceant quodcumque scire cupiant. Tali
igitur commetò miseros fallunt, persuadentq. quod volunt,
dantes responsa ijs qui ipsos consulunt, pro suo arbitrio. Vt
verò omnes isti gentiles, augures, incantatores, & diuinato-
res rarò loquuntur, & cum mora ponderèque respondent;
in suis responsis semper sunt ambigui, & adedò astuti, vt
quomodocumque res, de qua cōsulti sunt, cadat, suam exi-
stimationem minimè periclitentur, dicantque seuentum
pradixisse.

DE CAIVS.

Cajus histo-
ria.

MALVM Punicam magnitudine æquat hæc arbor;
folium eius dilutius viret, & carnosum est: flos candidus, si-
milis ferè mali aureæ flori, sed pluribus foliis constans, nec
adedò odoratus. Præbet hæc arbor fructum Caju vulgè ap-
pellatum, qui quoniam boni saporis est & ventriculo utilis,
ab omnibus multum æstimatur.

Eius fructus
descriptio.

EST autem hic fructus, magni mali instar, valde flavus
& odoratus, intus spongiosus & succi plenus sine vllis gra-
nis, gustu subdulci, nonnihil tamen fauces coarctante. Sed
duplicem habet eodè anno ortum hac ratione: marcescete
flore subsequitur faba * prægrandis, inter quam & florem
intumescit quiddā malo simile, quod paulatim fabæ succum
ad se pertrahit: quòque maius incrementum sumit, eò faba
sive

sine nux magis minuitur, donec fructus Caju, hoc est, malum illud, plenam consequutus sit maturitatem, quod è colore flauo aut rufo (nam vterque color in his malis conspicitur) & odore deprehenditur: maturo fructui inhaeret nihilominus faba illa, & cum ipso colligitur.

BELLARIORVM vicem præbet hic fructus ex vino sumptus, aut sine vino: nam præter saporis gratiam, vt ilis admodum compertus est in ventriculi debilitate, vomitibus, & appetentiæ deiectione. Qui verò his auxiliis non egent, prius in aqua nonnihil maceratum edunt.

NON vbique nascitur hic fructus, sed in hortis vrbs S. Crucis Regni Cochîn inuenitur.

* Mirari satis nequeo nostrum Auctorem huius nucis, quæ in extremo fructu nascitur, vel è qua, vt ipse refert, ipsum malum incrementum sumit & substantiam haurit, formam, colorem, consistentiam, & oleum in cortice conclusum (non secus ac in Anacardio) non describere; cum apud Brasilianos, quibus *Caius* siue *Caious* (ita enim pronüciandum) dicitur, non minore fortè in vsu sit, quàm ipsum malum, vt ego de iis qui in Fernambuco diu vixerunt intellexi, & in annotationibus ad caput de Anacardio historia Aromatum, adscripsi, ad quas lectorem remitto. Arbitror autem hunc fructum in regnū Cochîn recens fuisse illatū, & propterea plenum eius vsum nondum innotuisse. Certè quotquot hactenus de stirpibus Indiæ Orientalis scripserunt, nusquam eius meminerunt, nec ipse quidem D. GARCÍAS AB ORTA, qui paucos ante annos Aromatum historiam conscripsit.

DE SPICANARDI.

DE PISO veneno quod Lacuna commentariis in 6 cap. lib. 1. Dioscorid. scribit ex Nardo Indica fieri, nec D. Orta vnquam summa diligentia exquirens, nec ego, tametsi plurimos de eo percontatus sim, in India intelligere potuimus.

PRÆSENTISSIMVM quod apud eos est venenū, vocatur Bicho de Ormuz, id est, Lacertus ex Ormuz, qui

Venenū Lacerti ex Ormuz,

qui similis Scinco est, de quo & eius exitiosissimo veneno, & diabolica arte qua homines extinguere solent, referemus in libro Animalium. Secundum locum obtinet Manga siluestris, de qua inferius. Tertium quod è Tigridis pilis fit: Deinde quod è planta quadam lacteo succo plena, cuius magna nascitur quantitas in provincia Malabar. Sed & Napellus locum suum obtinet.

DE RHABARBARO.

Rhabarbari
natales.

Canta vrbs,
portus &
emporium.

R H A B A R B A R V M singulare medicamentum, dignumq; veneratione apud omne humanum genus, in interiore Chinarum regione duntaxat prouenit, vnde in urbem Cantan (nobilissimum totius illius provincie portum & emporium, vbi Lusitani habitant,) exportatur, & inde nauibus in Indiam aduehitur. Alia item via ex eadem interiore provincie Chinarum camelis deferunt per Tartariam & Vzbeque in Ormuz, & inde in Persiam, Arabiam & Alexandriam, vnde postea vniuersæ Europæ communicatur. Id non est admodum cariosum, & præfertur illi quod nauibus in Indiam importatur, eò quod magna ex parte corruptum est, facile enim in ista per mare vectiōe vitiatur.

HÆC sunt quæ de Rhabarbari natalibus cōperta sunt, nec D. Orta cum insigni sua diligentia, nec ego plura consequi potuimus.

De Rhabar-
bari præpa-
rati ratione
quorundam
error.

Q V O D verò nonnulli scribunt, eius regionis incolæ Rhabarbarum macerare, deinde succum exprimere, è quo ad solem depurato, trochiscos parare soleāt, Principibus viris purgandis idoneos, nobisq; deinde radices exsuccas, & inutiles mittere, fabula est, quam inde originem sumpsisse arbitror, quod nonnulli gentiles mercatores Rhabarbaro sumptuosiori & vetustiori (vt facilius à corruptione liberent, ne ueteredo quæ id erodere solet, innascatur) aquam non feruentem, sed tepidam adfundat, deinde lineis pannis emundatum bacillis

cillis aut filo traiciant, & exsiccent, & nonnulla foramina piperis tenuissimè triti polline & cera obturent: deinde probè siccatum in Psyllij semine adseruent.

HÆC mihi retulit mercator Canarinus vir probus, sanctèque affirmabat ea dumtaxat fieri ad præseruandum à corruptione Rhabarbarum, addebatq; id rhabarbarum in quo conspiceretur foramen, quo traiectū pependisset, ea ratione præparatum fuisse, neque idèò improbari, neque affusam aquam multum de ipsius viribus detraxisse.

DE RADICE CHINÆ.

VOCATUR hoc excellens medicamētum in Chinæ regione Lampatan, in Decan Lampaos, in Canarin Bonti, ab Arabibus, Persis & Turtis Chophchina. Radiciſ Chinæ nomen clatura varia

NASCITVR abundantissimè in Chinæ regione: inuenitur tamen etiam in Malabar, Cochin, Crāganor, Coulan, Tanor, & aliis locis. Eius natales.

PLANTA est multis tenuibus spinosisque sarmentis prædita, similaci aspera non absimilibus, quorum maxima minimum manus digitum crassitie nō superant, foliis plantaginis latifolice magnitudine: radices pugnū nonnunquam æquant, interdum minores sunt, solidæ, graues, candidæ, interdum etiam rubescences, & multæ sæpenuerò simul coherentes. Eius descriptio.

PLVRIMVS est huius radiciſ vsus in omnibus Orientalis Indiæ prouinciis ad varios morbos: quin adeò innoxia censetur, vt eam sumentibus, tametsi nullā victus rationem obseruent, sed liberè carnibus & piscibus vescantur, nihil incommodi adferre credatur. Vulgaris tamen quæ in Chinæ Indiæ prouinciis obseruatur, sumēdi huius radiciſ decocti cōsuetudo est, vt radiciſ vncia vna, additis radiciſ Apij duabus drachmis decoquatur lento igne & sine fumo; in decem & sex aquæ libris ad sex librarū cōsumptionem reliquas de-

cem in fictili vitriato adseruant, sumuntq₃ singulis diebus recens decoctum, quoniam facile corrumpitur, nec ultra diem adseruari potest. Eius verò tepidi manè sumit aeger plenū haustū, duabusq₃ horis in lecto remanet, postea surgit, duabus autem horis ante cœnam totidem haurit, interdum de eodem frigido bibit.

PLERIQUE tamen etiā dum sua negotia exercent & nauigant singulis diebus manè & vespere duas eius radicis in puluere reductæ drachmas ex vino, aut ipsius radicis decocto felici successu bibere solent.

ORGANIS etiam ex hac radice recenti, aqua elicitur, delicatioribus admodum familiaris: attamen & ab aliis magna quantitas absumitur, quoniam illi plurimum fidunt non modo in morbis à D. Orta enumeratis, sed etiam in hemicrania, in herniis humoralibus, & ventosis, in colli vesicæ & penis callis, eorumq₃ vlceribus, venerè etiam admodum excitare creditur: decoctum tamen ipsa stillaticia aqua præstantius est. Optimè conseruatur radix, si pipere confracto inuoluatur.

DE CROCO INDICO.

Croci Indici
historia.

MAIORA latioraque habet Crocum Indicum folia quàm Orchis Serapias dicta, colore foliorum Scille, dilutiora tamen & tenuiora; caulem habet è foliis simul implicatis, & sese mutuo amplexantibus constantem: radicem foris Zingiberi similem, intus croceam.

Curcum.
Saroeth.

PRÆTER nomina ab Orta enumerata, apud Arabes etiam Curcum dicitur, apud Turcos Saroth.

DE GALANGA.

Duplex Ga-
langa.

DUPLEX est Galāga medicamentum vsibus humanis valde necessarium, dignumq₃ vt Pharmacopola in suis officinis perpetuò habeant.

VNA minor & odorata, quæ cū Rhabarbaro ex Chinæ regione in Indiā aduehitur, & inde in Lusitaniam defertur, incolis Lauandou dicta.

Lauandou.

ALTERA maior, plurima nascens in Iaua & Malabar, cuius descriptionem, quod maiore sit in vsu, hic damus. Ea duorum cubitorum altitudine crescit, nonnunquam amplior, sæcundiore præsertim solo: folia habet Orchidi Dioscor. lib. 3. descriptæ similia, longiora tamen & latiora, superne saturatius inferne dilutius virentia: caulem ex foliorum inuolucris constantem, vti in Orchidum generibus: florem candidum, inodorum: semen exiguum, neglectum: radicem secundū caput crassam & bulbosam, reliqua ex parte Zingiberi similem, sed maiorem, nonnunquam capitula, hastulae regie modo, proferentem.

SERITVR radice quæ mirum in modū sese propagat.

APPELLATVR à Canarinis & Brachmenis (quibus maximo est in vsu cū in hominum tum iumentorum morbis, quique eam ordinariè cum Oriza, vel piscibus, vel in acetariis edunt) Caccharu, ab Arabibus Caluegian, in Iaua Lancuax, in Malabar Cua.

Nomina varia.

ADEO autem vulgaris est apud Malabarēses huius radicis vsus, vt non modò in medendis morbis eam vsurpent, sed in farinā etiam conuertant, ex qua Cocci seu nucis Indicæ lacte, nonnunquam Sura, aut Iagra excepta, certum quoddam panis genus pinsunt in tenuium placentularum formam, Apas vocant: in deliciis est hic panis, præbētq; iis qui ventriculi debilitate, & frigidityte laborant, in alui doloribus, vteri affectibus & vrinæ difficultatibus: quo postremo in morbo miram eius efficaciam experiuntur, siue ob humores crassos & pituitosos, flatūsue aut arenulas in vreticulis aut collo vesicæ congestas, vrinæ difficultas orta sit, vel etiam ex carnis excrescentia in ipso vesicæ collo aut meatibus nata. Præbent verò edendum hunc panem, deinde hau-

Eius vsus & facultates.

D stum

Nimpa.

stum Nimpa (quæ veluti aqua ardens est) concedunt; in inguinibus verò supràque pubem & collum vesicæ, folia Nymphæ decocta in aqua & macerata atque adhuc calentia applicant.

* Neque hic auctor, neque Garcias ab Orta mihi satisfaciunt in Galangæ maioris descriptione, præsertim si ea, qua Europæ officinæ vtuntur, legitima est Galanga maior: etenim eius radices multo maiorem similitudinē habent cum Iridis, quàm cum Asphodeli aut Zingiberis radicibus. Et certè omnino mihi persuadeo Galangam nostrā maiorem Iridis genus esse huic fortè simile quod in mea Pannonicarum stirpium historia primum est. Nihil tamen statuo.

DE ZINGIBERE.

Zinziberis descriptio.

TRIVM aut quatuor palmorum magnitudine assurgit, foliisq³ est Milio maiori, quod Lachryma Iob vulgò nuncupatur, admodum similibus; caule verò Asphodelini crassitie, ex multis foliorum involucris constans, vt veluti exigua quedam arundo appareat: radicibus quodammodo Iridi similibus.

DE LIGNO COLVBRINO.

Dux ligni colubriini stirpes.

BINÆ stirpes in Malabar inveniuntur plurimum dissimiles cū forma, tum nascendi modo, vno tamē eodemq³ nomine nuncupatæ, Lignum Colubrinum, quod singula mirum in modum vtilis sint aduersus colubrorum morsus.

Prioris histeria.

PRIOR nascitur hedera modo, colore Dracūculi maioris, siue Serpentariæ: folia illi sunt Bryoniæ ferè similia, integrata tamen initio, neruoq³ prædita per longitudinem excurrente, & quinque aut sex venis in latera vergentibus, successu temporis accedūt exigua foramina, quæ paulatim cum foliis incrementum sumunt donec tandem omnino folia scindant, eaq³ vitis foliis similia reddant: conspiciuntur enim interdum in eadem stirpe folia integra, alia exiguis, nonnulla

nōnulla maioribus foraminibus prædita, omniâque aded inter se dissimilia, vt minimè eiusdem plantæ folia esse videantur. Tantam verò habet hoc lignum cum colubro similitudinem, vt qui non norit, aut de die viderit, si ad Lunæ splendorem noctu cōspiciat, viuum colubrum esse existimet.

VVLGO censetur præstantissimum remedium aduersus colubrorum & viperarum morsus: incolæ sanè, dum in agrostendunt, magna ex parte circumferre solent hoc lignum (sunt enim in ea prouincia multe vipere, variâque serpentum genera) aiuntque solo eius odore serpentes fugari: & si dum colubros venantur, eos attingere hoc ligno queant, ilicò rumpi & extingui.

ALTERA admodum brevis est & tenuis, triâque solummodò folia habet mollia, læuia, saturatius virentia: florem aut fructum non conspexi, nec quenquam inueni qui se vidisse assereret: radix oblonga & tenuis est, minimo digito minor, hinc inde nonnunquam extuberans, & summa tellure serpens: exterior eius cortex valde tenuis est & cinereus, nullo, dum gustatur, manifestò sapore præditus, deinde tamen gustum in ore relinquens suauem, & vti Moschus odoratum: fissus est vndique hic cortex, & sponte sese expedit ab alio crassiore flauoque cortice subtus nascente, qui odorem Loti siluestris siue trifolij odorati vulgaris refert, & saporem Glycyrrhiza dulciorem: præmansus autem odore admodum suauis, nec iniucunda mordicatione, momentanea tamen præditus esse deprehenditur: ipsa materies lignosa est, candida, dura & insipida: folia napi saporem referunt: germen producit hæc radix supra terram circiter quatuor vncias longum, in caput extuberans.

NOMEN huius plantæ apud Canarinos est Duda Sali. Nomenclatura.

TRITĀ radicē cum aqua rosacea aut vulgari, vel cum vino (indifferenter enim vtuntur) præsens certūque asse-

runt remedium aduersus omnis generis serpentum morsus. Plurimus etiam eius est vsus in febribus continuis, tertianisque, syncope, ventriculi debilitate, & cordis tremore: datūque aduersus omnis generis venena. Multi mihi sanctè affirmarunt dummodo manu hanc radicem tenerent, nullos serpentes, vel alia similia virulenta insecta formidare; & certissimum esse serpentes & viperas eius aspectum minimè ferre posse, sed fugere, celerrimèque in aliam partem sese proripere, si quis ante serpentes eam proiiceret.

PERVTILIS etiam censetur iis quibus anhelitus ab ore viriato aut dentibus corruptis foetet, modò eam continuò mandant, dentiūque cauis gestent.

Eius natales.

PROVENIT locis humidis, & inter arbores, præsertim verò secundum eas quæ Angelins nuncupantur, nec procul à mari.

Colubrini
ligni genus
tertium.

INVENITVR & tertium Colubrini ligni genus in eadem prouincia, vastæ arboris magnitudine, de quo in alio libro agemus.

Neutrum horum ligni colubrini generū cum G A R C I A E ligno colubrino conuenire facilè animaduertet, qui vtriusque descriptiones diligèter conferet. Secundi verò generis G A R C I A E descripti fragmentum quinque vnciarum longitudinis, quodque, vt conicere licebat, duarum vnciarum crassitudinem æquarat, mihi non modò ostendit Londini anno 1581. C. V. D. Hector Nunez Medicus Lusitanus, sed etiam dimidia eius parte liberaliter donauit. Eius porrò materies firma est, candida, venis quibusdam distincta, non dissimilis fraxini ligno, cortex autem qui eam integit cādicans, & quasi cinereus. Vtraque verò, si quis degustet, amaro sapore prædita esse deprehenduntur. Eius fragmenti iconem lectoris oculis subiecimus.

DE

Bois Couleuvre, Bois de Serpent ou
Bois de Couleuvre.

Ophioxylon Serpentinum Linnæi
Class. 23.

DE LIGNO MOLVCENSI.

Ligni Molu-
censis nata-
les & descri-
ptio.

INVENTVR in Moluccis arbor quædam domestica Mali cotoneæ magnitudine, cuius folia Maluæ vulgaris foliis sunt similia, fructus verò auellanis, sed minor, molliore cortice & nigricante.

SERITVR coliturque in hortis diligenter, nec alibi facile inuenias: tanti enim ab incolis æstimatur, vt peregrinos ne ad eius quidem conspectum admittant.

Panaua.

INCOLÆ Panaua appellant. Cum verò istic Regis nomine gubernaret prudētissimus & animosissimus Dominus Ludonicus de Tayde, ipsius nomine hæc arbor dicta fuit, quoniam ille primus nobis eius insignes facultates aperuit. Accidit enim vt nobilis quidā Lusitanus, Henricus de Lima vocatus, dū in Moluccis versaretur, animaduerneret quanta cura & diligentia incolæ hanc arborem colerent, quanti-^qæ æstimarent, atque idè illius facultates apprimè intelligere cupiens, nonnullas tandem edoctus est. Nactus igitur trunci huius arboris partem, eam obtulit Proregi, bonarū rerum, & naturæ secretorum studiosissimo, tanquam medicamentum valde necessarium, cognitūque dignum, & nostris hominibus hæctenus inauditum. Anno autem sexagesimo primo supra millesimum & quingentesimum interrogans me Prorex, an aliquid de hac arbore inuidissem, aliquot eius facultates retuli quas ab aliis didicissem, conquerens arborem nondum licuisse videre: tum ille eius quod habebat fragmento me donauit, imperans vt cum iudicio & ratione experirer, nec vllius vitam periclitarer, deinde rerum successum illi significarem: quod me facturum recepi. Eius itaque ligni periculum feci, cum in nonnullis agris quorum curam habebā in nosocomiis, tum in variis morbis qui in longa nauigatione plerumque criri solent dum in Lusitaniam redirem; partim adiutus facultatū relationibus quas intellexeram,

lexeram, & vtendi methodo, partim iis quæ Nobilis ille in Moluccis didicerat.

ILLIVS semen iam antè videram mihi donatum ad Eius semen in aucupiiis vile. aues capiendum: etenim eo in aucupiiis vtuntur non modò in illa regione, sed etiam in multis Indiæ prouinciis, ad quas, eius rei gratia, venale defertur. Eius pauxillum cum oriza cocta mixtum auib; siluestribus exponunt: quæ degustant, ilicò decidunt sopita & stupida; quæ verò auidius id edunt, moriuntur antequam illis auxilium præberi possit, quod est, vt frigida caput perfundatur. Graculi omnium citissimè eo degustato extinguuntur.

NUNC ad salubrem huius arboris materiem accedamus, cuius pauxillum hodie plurimi facio.

INTVS sumptum, aut foris appositum, omnibus Aduersus venena prodest. venenis resistit.

INTRO assumitur magno commodò ex aqua rosacea vel vulgari, auiumque iusculo eius pulueris apta quantitas pro necessitate, & ægri natura, modò decem grana non excedat, sed infra id pondus consistat. Ad viperarum, Regulatorum (qui serpentes pileati appellatur, & admodum noxi sunt) aliorumque similium aspidum aut serpentum morsus, bibitur hic pulvis ex aqua, ipsiq; moribus pulvis inspergitur. Eadem ratione præbent in vulneribus quæ à sagittis toxico illitis facta sunt, quibus illius regionis incolæ plurimum vtuntur.

PVLVEREM verò ex hoc ligno sibi parant lima è Eius pulueris vsus. pelle marine canicule cōfecta, aut tenui aliqua ferrea lima.

ROBUSTISSIMO cuique dimidijs eius scrupulus ex aqua limpida tepida aut rosacea, aut gallinarum iusculo tepente, summo manè datur (cœna autem diei præcedentis parca esse debet) euacuat enim omnes humores, præsertim crassos, lentos, & melancholicos: cōuenit quartanis, diuturnis, febribus continuis, iliacis, colicisq; doloribus, flatibus, hy-

Canja.

dropisi, arenulis renum calculis, vrine difficultatibus, seuissimæ colericæ passioni, aliisq³ morbis, veluti articulorum & tibiæ in aeteratis doloribus, scyrrhis & scrofulis. Omnis generis lumbricos necat, & appetentiam deiectam renoucat: & si nimia fiat euacuatio, bibat æger dimidiũ cyathum Canja, hoc est, decocti oriæ, aut auiculam comedat, subito cessabit, quod sanè multa laude dignum est, paucisq³ medicamentis vulgare, vt in potestate sit medici aut ægri, purgari quantum cupierit. Huc accedit quod neque fætorem, neque tedium, neque metum dum sumitur pariat, possitque sine diætæ obseruatione, etiam iis qui sua negotia foris peragunt, propinari, vti ex iis deprehendi qui vna mecum eadem nauis vehebantur, nullũ sentientes incommodum, tametsi dum purgarentur nulla diætã vterentur, viuerentq³ solutissimè.

Eius præstantia.

OBSERVAVI etiam illius præstantiam in inueteratis capitis doloribus, hemicrania, apoplexia, aurium tinnitu, arthritide, ventriculi & vteri affectibus & asthmate. Propterea fidens illi plurimum, sæpius in diuersis naturis, ætatibus & locis, feliciter vsus sum, & sine vlla molestia, nisi quod in biliosis naturis, calidisq³ vetriculis nõnihil molestiæ pareret donec cibum sumerent, & in nonnullis vomitum excitaret: sed biliosis hunc puluerem nonnunquam dedi syrupo acetoso aut carambola condita exceptum: aut in catapotia cum saccharo rosato efformatum.

EXHIBENDVS est summo manè, neque cibis aut potus concedendus donec purgati sint quantum necessarium videtur, tum demum cyathus iusculi gallinarum tepidi datur, dimidiaq³ aut integra hora post, conceditur pullus gallicaceus, & paululum vini aqua bene diluti, deinde toto illo die potu abstinere ad cœnam vsque, quæ parca erit, & facilis concoctionis. Subsequenti die sumitur saccharum rosatum cum aqua buglossi, aut borraginis, aut cõmuni, atque iniicitur clyster ad aluum eluendam.

SOLET

SOLET verò interdum in nonnullis ani pruritum & excoriationem excitare, atque in aliquibus (sed paucis admodum) hæmorrhoides.

HÆC sunt quæ de hoc ligno Panaua conspexi & intellexi: Nunc verò in illis regionibus magnus est eius vsus, tantaq; æstimatio, vt sine metu in multis morbis supra enumeratis vsurpent. Ego bis illud sumpsi in coli dolore & hæmicrania, mihiq; salutare esse deprehendi.

CETERVM cum propter eius insignes facultates incolæ plurimi faciant, easq;, quantum in ipsis est, celare nos studeant, quæ proculdubio longè plures sunt quàm quas nominamus, sperandum est temporis (quod omnia reuelat) successu reliquarum quæ nobis adhuc ignotæ sunt, notitiã nos consequuturos: easq; in libro quem præ manibus habemus fideliter enarrabimus, si, ante quàm in lucem prodeat, intellexerimus.

DE MORINGA.

LENTISCI magnitudine est Moringa, cui persimilia habet folia: paucis prædita est ramis, eamque ob causam exiguam præbet umbram, multis nodis scatet, adeoq; fragilis est, vt facillimè cum ipse frutex, tum rami confringantur: folia saturatius virent, viuidiq; sunt coloris; saporis verò foliorum napi: fructum fert pedalem, raphani crassitie, octo angulis insignitum, colore dilutiore inter viridem & cinereum, intus cæcidum, medullosum, & in certa receptacula distinctum, quibus continentur rotunda semina Eruo similia virentia & admodum tenera, sed sapore quàm folia acriore. Editur hic fructus cū carnibus coctus, aut alio modo paratus.

Moringæ historia.

HUIVS arboris radix Unicornu, & lapidis Bezar vices supplet, veraq; theriaca est qua vulgo incolæ vtuntur cum aduersus omnis generis venena, tum morsus serpētium

Eius vsus & facultates.

maximè noxiorum, vulgò Culebras de Capillo dictorum, aliorumq; insectorū, & virulentorū animalium, cū intro sumpta, tum foris applicata. In colerica quam vocāt passione singularis efficacia esse deprehendi. Miscetur remediis melancholicos humores purgantibus: & probè nota est Elephantiasis laborantibus, quorum plurimos, eius continuo vsu sanari perhibent.

Eius natales. **ABVNDE** nascitur variis India locis, sed præsertim tota prouincia Malabar, secundum flumen Mangate, vbi admodum luxuriat, multosq; fructus profert, qui vulgò in foro venduntur perinde atque fabæ in Hispania.

Nomenclatura varia. **ARABES** & Turcæ Morian appellant: Persæ Tame: Guzaratenses Turiaa.

DE LAPIDE BEZAR.

TAMETSI in altero libro, (quem De quadrupedibus, serpentibus, & auibus quæ in India inueniuntur, scribere speramus) de omnibus gemmis lapidibúsque qui in medicum vsu veniunt, simus acturi: placuit tamen hoc libro lapidis Bezar mentionem facere, quem, quotquot de eo scripserunt, aut eo vsi sunt, & adhuc vtuntur, vno ore asserunt maximum præstantissimūque esse antidotum aduersus omnia venena, nō modò intro assumptum, sed etiam foris adhibitum.

Lapidis Bezar quantitas & forma. **INVENITVR** hic lapis variæ magnitudinis, formæq; & diuersi coloris: nā sunt qui dūtaxat dimidiā drachmam, sunt etiam qui duodecim & quindecim drachmas pendant, quales ego conspexi; nonnulliq; adhuc maiores reperiri ferunt: sunt præterea rotūdi vti auellanae, alij oblongiores oui forma, aut columella, alij triangulares, alij sessiles vna parte, & gibbi altera vti castanea: postremò nonnulli sunt coloris ex viridi nigricātis, alij mali insani colorē referunt, alij obscuriores sunt, alij dilutius virēt, & nōnulli etiā flauescūt.

GENERATVR iste lapis in ventriculis animalium Eius natales.
 hirco ferè similiū, arietis prægrandis magnitudine, colore
 rufo, vti cerui propemodum, agili, & acutiſſimi auditus, à
 Persis Pazan appellato, quod variis Indiæ prouinciis, vti in Pazan.
 promontorio Comorim, & nonnullis Malacæ locis, tum
 etiā in Persia & Corasone, insulisq. quæ à Vacca cognomen
 adeptæ sunt, inuenitur: similiter in Occidentali India, refe-
 rente Petro de Osma in epistola quam ad D. Monardis
 conscripsit.

VT verò differunt figura & colore hi lapides, sic etiam Eius varie-
tas & diffe-
rentia.
 nonnihil pondere & substantia variant: etenim eiusdem
 magnitudinis videas, alios aliis leuiore, alios aliis solidiores
 pluribꝫque aut paucioribus tunicis præditos, nonnullos etiam
 vsque ad centrum continuos, aliquos in quorum meditullio
 puluis quidam reperitur, alios in quibus aliquid herbæ siccæ
 simile, plurimos in quorum centro paleolam tenuem so-
 lummodo inuenias circa quam lapidem efformari quidam
 putant.

PRÆFERVNTVR autem Orientales, atque om-
 nibus Persici antecellunt. Sunt qui, referentibus nonnullis,
 huius lapidis puluere vtuntur singulis quindecim diebus, Huius lapi-
dis puluis
cuius sit v-
sus.
 existimantes eo medicamento partes corporis vitales, gene-
 rationisq. membra roborari.

ASSERVNT iis regionibus in quibus inueniuntur Animalium
quæ hūc la-
pidem gene-
rāt, venato-
res.
 animalia, quæ istum lapidem generant, venatores aded esse
 peritos & exercitatos, vt quenam animalia maiores lapi-
des contineant, solo conspectu possint iudicare, aiuntque
 ea animalia in quorum ventriculis maiores lapides latent,
 minus mobilia, agiliāve esse, & lenta, subtristiāque appa-
 rere. Interdum etiam extincta animalia inueniri, in quo-
 rum receptaculis lapides grandes sint.

PORRO horum lapidum tanta est æstimatio apud Huius lapi-
dis præstāia.
 gentiles & indigenas, vt dicere soleant: Licet Deus omnia
 in homi-

in hominum vtilitatem creavit, damnum tamen quodammodo esse, eum lapidem in alium vsum conuertere, quam Principum & nobiliftemmate progenitorum, quandoquidem in plebis vsum lapidis Bezar loco, radicem Moringa creavit, de qua superiore capite.

DE ARBORE TRISTI.

Arboris tristis natales & qualitas.

NONNULLIS Indie locis, praesertim verò in Malabar, frequentissima nascitur Arbor quaedam magnitudine & forma fere Pruni, multis praedita ramis tenuibus, & certa per spacia nodulo distinctis, è quo vtrinque singularia folia enascuntur Pruni foliorum magnitudine, mollia & lanuginosa parte auersa, quemadmodum fere salviae folia, & viridia nonnihilq³ aspera parte interiore, non adeo serrata in circuitu, vt pruni folia, neque tam multis venis praedita. E singulorum foliorum sede nascitur pediculus quinque capitula summa sui parte sustinens, quae quatuor foliolis subrotundis constant, è quorum medio quinque flores exiliunt candidi, elegantes, Aureae mali floribus magnitudine & figura pares, tenuiores tamen, elegantiores, & odoratiores, pediculo magis ad rubrum quam ad flauum colorem tendente, quo in illis regionibus edulia tingunt, quemadmodum apud nos vulgo fit croco: fructus magnitudine lupini est, virescens, cordis effigie, per medium secundum longitudinem sectus, continens in vtraque parte quoddam receptaculum in quo semen occluditur, magnitudine seminis Ceratij siue Siliquae, cordis effigiem retinens, album, tenerum, membrana subiurente tectum, nonnihil amarum.

Nomenclatura varia.

VOCATUR haec arbor in Canarin Parizataco; in Malayo Singadi, in Decan Pul, ab Arabibus Quart, à Persis & Turcis Gul.

Odor.

RES est profecto obseruatione dignissima, conspiciere hanc elegantissimam arborem nocte pulcerrimis, suauissimeq³ olen-

olentibus floribus onustā & hilarem, & simul atque à Solis radiis illustratur, nō modò flores omnes in terrā abicere, sed totam arborē cum suis foliis quodāmodo marcidā apparere.

INTER omnes sanè quos vnquam odoratus sum flores nullum meo iudicio memini cum hoc comparandum, præsertim initio dum quis repente locum ingreditur vbi hæc arbor est consita: nam postquam manu contacti sunt, exiguus & euanius est odor.

INDIGENÆ istos flores correficere cēsent, sed amariusculi sunt: nam receter ex arbore collectos & in cibis degustauit, & nonnullam amaritudinem semper deprehendi. Gentiles etiam medici eius semen inter medicamenta correficientia recensent.

Florū vires.

MULTI Proreges, tribuni, atque alij priuati hanc arborem in Lusitaniam transferre voluerunt, sed irrito conatu. Noui etiam quosdam qui semen commodo tempore collectum & maturum, vasculis figulinis vitratis atque bene obturatis, item argenteis, pyxidibusq; ligneis in Lusitaniam detulerunt, ibique cū omni cura & diligentia seuerunt, sed nunquam nasci voluit.

IN Malabar autem & Goa, locisq; vicinis cum tanta facilitate nascitur, vt quilibet rami in terram depacti comprehendant.

DE NEGUNDO.

DVÆ arbores multis Indiæ locis, præsertim verò provincia Malabar inueniuntur, in vsu medico adedò commendatæ, vt multis morbis vtilēs esse deprehendantur.

Duplex Negundo.

EARVM prior mas censetur, & à Canarinus Varalo Nigūda appellatur, Amygdalæ magnitudine, foliis supernè virētibus, infernè hirsutis, foliorum Saluie modo; & in ambitu serratis, quæ procul aspicientibus Sambuci foliis similia videntur.

Prioris descriptio & nomenclatura.

ALTERA

Alterius hi-
storia & no-
menclatura.

ALTERA Negūdo femina nuncupata, aut Norchi-
la à Lusitanis, vulgò in Canarin Nyergūdi dicitur: in Ba-
lagate Sambali; in Malabar Noche: vtrāq; verò tam mas-
quàm femina Arabibus, Persis & Decan incolis Bache vo-
catur, Turcis Ayt. Eadem magnitudine qua prior assurgit,
folia verò habet ampliora, rotundioraque, neque in ambitu
serrata, foliis Populi albæ perquam similia.

VTRIUSQUE generis folia Saluiam odore & sa-
pore referunt: degustata tamen magis amara & acria
deprehenduntur: in plurimis foliis parte auersa summo ma-
nè inherens conspicitur spuma quedam candida, quæ nocte
ex illis emanat. Vtriusque flos cinerei coloris est, plurimū-
que ad Rorismarini florem accedit. Vtriusque fructus admo-
dum similis est piperi nigro, acris gustus quidem, sed mini-
mè vrentis vii Piper, at Zingiberi propemodum paris.

ARBOREM moderatè calidam faciunt, & semini
paulò plus caloris tribuunt.

Facultates.

FOLIA, flores, fructus cōtusa, aut in aqua decocta, vel
in oleo fricta vtiliter imponūtur omnibus doloribus ex qua-
cumque causa prouenientibus: præsertim verò in articulo-
rum doloribus ex frigida causa natis, atque in tumoribus &
contusionibus, mirabiles præbet effectus. Vlceribus etiā ve-
tustis folia trita imponuntur, felici successu, quādoquidem
eorum materiā digerunt, eaq; emundant & ad cicatricem
perducunt, modò corpus non sit impurum. Et sanè in vul-
neribus, apostematibus & contusionibus adèò vtilem expe-
riuntur, vt chirurgorum operam minimè requirant.

Foliorū de-
coctum.

MULIERES horum foliorum decocto omnitem-
pore vniuersum corpus lauant; tantāque inuasit persuasio
apud illas, Negundo folia, flores & fructus vtilia esse ad iu-
uandum conceptum, vt eum qui contrarium persuadere co-
netur, lapidibus obruturæ sint.

O B S T E -

OBSTETRICIBVS etiā quas illi Dayas vocant, Dayas.
 apprimè nota est hæc arbor.

A DEO frequens est huius arboris vsus ad medendum Huius vsus.
 in illis regionibus, vt nisi Deus præcisos ramos multiplici sæ-
 tura renasci faceret, iam diu fuissent cōsumptæ arbores, aut
 certè maximipretij nunc essent: Sed quò magis præcidun-
 tur rami, eò felicius renascuntur, perpetuagq; fronde virent.

DE NIMBO.

ALIA est arbor medico in vsu admodum commenda-
 ta à Christianis & Gentilibus, reliquisq; earum India pro-
 uinciarum incolis, rara tamen admodum: sed qui eam co-
 gnoscunt Nimbo appellant: Malabarenses Bepole. Nomenclatura.

MAGNITVDINE est fraxini, cui procul aspicien-
 tibus persimilis videtur: folia vtrinque viridia sunt, nec ab
 altera parte incana lanugine pubescunt, in ambitu serrata
 & mucronata: rami multis foliis luxuriāt, floribusq; abun-
 dant exiguis, albis, quinque foliolis constantibus, flauis, in
 medio staminulis, Lotiq; siluestris siue trifolij odorati odo-
 rem referentibus: fructus est paruis oliui similis, subluteus,
 cortice admodū tenui præditus, nasciturq; ex ramulorū alis. Nimbo arboris histo-
ria.

HVIUS arboris folia nōnihil amaricāt, saluberrimaq;
 sunt trita & cum succo limonum imposita vulneribus sor-
 didis, cuniculosis, callosisque cūm hominum tum iumento-
 rum, digerunt enim, emundant, sarcotica sunt, & ad cica-
 tricem perducunt. Foliorum item succus perutilis est siue
 per os sumptus solus, aut ex vino, aut aqua, aut gallinæ iu-
 sculo, siue umbilico impositus solus, aut cū fellis bubuli mo-
 mento, aut aceto, aut aloë, ad necandos & expellendos om-
 nis generis lumbricos: quamobrem familiare admodum, &
 perquam salubre medicamentum est omnibus illius regio-
 nis incolis præsertim Malabar prouinciae, quoniam lumbrici
 valde sunt obnoxij. Magnus est etiam eorum vsus tum
 florum

Facultates.

florum & fructus in articulorū doloribus, tumoribus, membrorum debilitate, & apostematibus.

Eius oleum
neruorū do-
loribus vtile

OLEVM item ex eius fructu expressum, multo est in vsu in neruorum doloribus. Eoque vulnera, neruorum puncturas, & contractiones curant Malabareses.

DE IACA.

Iacæ natales

NASCITVR arbor in nonnullis Indiæ insulis secundum aquas, quæ licet nullum medicum vsu præbeat, propter amplitudinem tamen, & fructus elegantiam minimè prætermittenda est.

Et nomen-
clatura.

EAM Malabareses Iaca: Guzaratenses Panax: Canariini Panafu: Arabes Panax & Iaca nuncupant: Persæ matato p. in f. Fanax.

Eius descri-
ptio.

VASTA est arbor, foliis palmaris amplitudinis prædita, dilutè virentibus, neruo crasso & duro per longitudinem excurrente: malum fert nõ è germinibus aut foliorum sede, quæmadmodum aliæ arbores, sed ex ipso trunco maioribusque ramis nascens, longum, crassum, obscurius virens, crasso duroque cortice tectum, vndique veluti adamantum cuspidibus septo, quæ in spinam breuem, viridem, nigroque aculeo præditam desinunt, admodum similem Durionis spinæ, sed minimè acutam aut pungentem, tametsi minitari videatur.

HORVM fructuum minimus est maxime cucurbitæ amplitudine atque etiam maior, præsertim in Malabar, vbi præstantiores nascuntur: nam qui in Goa proueniunt, minores & peiores sunt atque magis insipidi. Cum maturus est hic fructus, bonum odorem spirat, eiusque duas differentias constituunt: Vnam Barca appellatam, & præstantiorem: alteram Papa aut Girasal dictam, minúsque bonam: deprehenditur postrema ex mollitie, quoniam si manu apprehendas, digitis cedit. Præstantissimi verò fructus pretium qua-

quadraginta marauedis non excedit, hoc est, paulò plus regali Castellano. Per longitudinem secti hi fructus, intus candidi, & densa carne præditi apparent, ac veluti in capsulas aut receptacula diuisi, plena castaneis longioribus & crassioribus quàm sint dactyli siue palmulae, cinerea tunica tectis, & intus albis castanearum vulgarium modo, gustu terrestri & aspero, si virides edantur, multòsque flatu generantibus: at si vti Hispanicae castaneae assentur, gustu sapido & venerem excitantibus, ob quam solam rem plebs frequentius vti solet. Sunt autem singulae hæ castaneae pulpa flauescente & aliquantulum lenta inuoluta, & pulpam Durionis nonnihil referente, tametsi ab eo differat: grati saporis est, præsertim quæ in Iaca Barca cognominata continetur, optimi Melonis pulpæ admodum similis: dura tamen concoctionis est, & admodum grauat ventriculum: atque, vt illarum prouinciarum medici aiunt, si in ventriculo corrumpatur, noxios & venenosos humores generat: quicquid frequentius hoc fructu vescuntur, faciliè in pestilentem illum & pessimum morbum Morxi appellatū incidunt.

Eius facultates noxiæ.

Morxi morbus.

DE DURIONE.

FRUCTVS est in Malaca adeò grati saporis & odoris, vt reliquis qui in ea prouincia gignuntur, tametsi plurimi sint & boni, præferendū videantur. Cuius præstantia, & quoniam Doctor ab Orta illius etiā meminit capite de Datura, licet eum non vidisset, me impulit vt de eo scriberem tãquam oculatus testis, tametsi in medicina nullum locum obtineat.

Durio vbi nascitur.

VOCATUR hic fructus in Malayo (quæ prouincia est vbi gignitur) Duriaon: ipsius flos Buaa: arbor ipsa Batan.

Eius nomenclatura.

PRÆGRANDIS est hæc arbor, materie valida & solida, crasso cinereoq; cortice tecta, multis ramis luxurians, E & copiosum

Et qualitas.

& copiosum fructum præbens: flores habet ex albo nonnihil flavescentes, folia dimidiū palmi longitudine, duorum aut amplius digitorum latitudine, in ambitu tenuiter serrata, parte externa dilutius virentia, interna verò satiatiore virore, & quodammodo ad rufum tendente prædita: fructum Melonis magnitudine, dēso cortice septū, eoq₃ multis breuib³ crassissq³ & pungentibus aculeis horrente, foris viridi & veluti striis quibusdā quemadmodū Melo secundum longitudinem distincto: intus verò concamerationes quatuor secundum longitudinem habet singulas tria aut quatuor receptacula continentes, quibus singuli fructus insunt admodum candidi vti lactis pingue, magnitudine oui gallinacei, gustu suauiore odoratioreque quàm sit condimentum illud ab Hispanis Manjar blanco appellatum, non tamen aded molles aut glutinosi: nam qui candore illo non sunt præditi sed flavescent, putridi sunt, aut aëris iniuria pluuiæque corrupti. Optimi censentur qui tres dumtaxat fructus in singulis concamerationibus, deinde qui quatuor obtinent: nam qui quinque habent, improbi censentur, quemadmodum & illi qui fissuras aliquas habent: non solent verò in singulis malis plures quàm viginti fructus contineri, iique singuli inclusum habent nucleum, mali persici nucleo similem, non rotundum sed oblongiusculum, gustu insipido, quique guttur exasperet, veluti messila viridia, propterea non eduntur.

Eius fructus
edendi ratio.

CALIDVS & humidus est hic fructus: & qui edere volunt, pede leuiter comprimere & frangere solent propter spinas quibus obsitus est.

QVI nunquam hos fructus ederunt, cū primū illos olfaciunt, videntur putridas cepas odorari: sed postquam degustarunt, præ reliquis cibis bene olere & sapere censent.

Eius vires.

EST verò tanta in existimatione, apud eos qui gula dediti sunt, hic fructus, vt putent neminē eo posse saturari, propterea varia dant illi epitheta. Memini videre quædam

Epigram-

Epigrammata ab eleganti Poëta in laudem eius conscripta: qua (si hic locus ferret vt adscriberentur) non dubito quin lectori plurimum essent placitura.

TANTA tamen est huius fructus in Malaca abundantia, vt singuli non pluris quàm quatuor maravedis veneant, præsertim mensibus Iunio, Iulio, & Augusto: nam reliquis pretium intenditur pro hominum arbitrio.

Pretium & æstimatio.

ADMIRATIONE porro digna est Betele cum hoc fructu antipathia quæ profectò tanta est, vt si quis in nauem, Durionibus plenam, adê sue aut concamerationem, vbi adseruentur aliquot Betele folia reponat, corrumpantur & putrescant omnes. Et, sicui ex Durionum immodico esu ventriculus inflammetur & grauetur, folio Betele supra ventriculum imposito, subitò mitigatur inflammatio, tumorq; tollitur. Et si à Durionum esu ingerantur aliquot Betele folia, nullam noxam sentiet, quantumuis multos ederit. Inde fit, tum etiam ob eius gustum suauem, vt vulgò dicatur, neminem eorum esu posse satiari.

Eius mira cum Betele antipathia & facultates.

DE MVSA* SEV FICV INDICA.

DECem & octo aut viginti palmorum magnitudine attollitur hæc pulchra & elegans arbor, cuius truncus ex multorum corticum sibi mutuo incumbentium cõiunctione constat, & humani cruris crassitiem adipiscitur, radice rotunda & crassa, Elephantorum grato pabulo: foliis nouem palmorum longitudine, duorum cum semisse latitudine, neruo satis crasso per longitudinẽ excurrente, & transuersis fibris in latera sparsis, parte superiore saturis, inferiore dilutioribus: ex huius arboris fastigio nascitur veluti rhyssus quidam florum simul congestorum in modum pinei strobili coloris rufi: deinde vnicum ramum fert humani brachij crassitie in multos nodos diuisum, è quorum singulis decem aut quatuordecim dependent ficus, ita vt nonnunquam ra-

Muse historia.

Eius varia
species.

mus centenis aut ducentenis ficibus onustus conspiciatur. Hos in diuersas species distinguunt Lusitani provinciam incolentes: nam Cenorins appellāt qui admodum flauent, laues, longiusculi, gratique saporis sunt, & odoratiores: Chincapanoes verò qui virescunt nonnihil, longiorésque sunt, iique etiam grati saporis. Laudantur præterea qui in Cofala nascuntur, Aethiopibus Inninga dicti.

Nomencla-
tura.

LEGITIMVM autem nomen apud Arabes & Persas (vt è præstante medico Persa in Ormuz nato intellexi) est Mous, non autem Musa aut Amusa: arboris verò Daracht Mous. Reliqua nomina ex GARCIA petēda.

Eius arboris
ferēdę ratio.

SEMELE dumtaxat feritur hæc arbor; nam ex eius radice alię enascuntur: singulę verò vnicum (quemadmodum retuli) fructuum ramum gestant, qui, dum maturi sunt, rescinditur, plantamque ipsam sponte exsiccari sinunt, tanquam in posterum inutilem, aut amputant, in domesticorum Elephantorum pabulum.

Eius vsus.

NONNULLI interiora tenerioraque, antequam explicentur, folia florūque thyrsum pipere, Zingibererrecenti, allio, sale & aceto condiunt, & capparū modo edunt. Folia verò quoniam amplissima, mollia frigidaque sunt, substernere ad accumbendum in æstu solent: & ambustis nonnunquam imponunt. Ruellius huius fructus meminit ex auctoritate Theophrasti & Strabonis.

*Nemo meo iudicio accuratius hanc stirpem descripsit quàm Ouiedus sub Platani nomine. Eius historiam Latinam fecimus, & scholiis in secundum GARCIAE librum cap.de Musa inseruimus.

DE MANGAS.

Mangas hi-
storia.

VASTA hæc est arbor & multis ramis prædita, fructumq; fert magna ex parte anserino ouo maiorem, nonnullis interdum Indiæ locis binas libras, aut amplius pendentem,

dentē; in eadem verò arbore persape colore differentes isti fructus cōspiciuntur: alij enim dilutè virent, alij flauēt, quidam etiam ex viridi rubescūt: grati admodum saporis odorisque est, & quando non est corruptus, duracinis persicis (quæ à carne firmiore flauaque Melocotonea vulgò appellantur) præstat.

IN multis prouinciis nascitur, vii in Malabar, Goa, Guzarate, Balagate, Bengala, Pegu, Malaca, alijsq; Indiæ locus, & in Ormuz vbi reliquis præcellit.

Natales.

NOMINATUR Mangas: in Canarin Ambo: à Persis & Turcis Amba: permanētque in arbore ab Aprili in Nouembrem vsque interdum, pro locorū natura & situ.

Nomenclatura.

EDITUR hic fructus in laminas sectus aut sine vino, aut vino maceratus. Conditur etiam saccharo vt commodius adseruari possit, atque interdum cultello aperitur, & in eius meditullium Zingiber recens, allia, sinapi, sal, cum oleo & aceto insperguntur, vt vel cum oriza edant, vel oliuarum conditarum modo. Saliunt etiam & elixant, atque in forum venalem proferunt.

Eius fructus edendi, con-
diendi, &
conseruandi
ratio.

FRIGIDVS & humidus est, tamen si vulgus calidum constituat, & multas mordicationes in eorum qui vescuntur ventriculo parere affirmet. Quin & indigenæ medici calidum faciunt, & vituperant, dicentes serpiginem, erysipelas, biliosas febres, phlegmonas, & scabiem generare. Quod fortè accidit ab eius in ventriculo corruptione: sed eo tempore quo inuenitur hic fructus, propter immoderatum æstum, in similes morbos incidunt etiam nonnulli qui illo abstinent.

Facultates.

ANTEQVAM probè maturus sit, gustu adstringente est, & ea pars quæ ossiculo vicinior est, acerbior: sed maturus dulcis & sapidus est. Præduro putamine, vndiquaque tomento, aut duris fibris transversim & obliquè excurren-
tibus operto tegitur nucleus longiusculus & crassiusculus,

magnitudine iligneæ glandis, candidus & candida cute tectus, gustu amaro dum crudus est, ideòque aduersus lumbricos & alui profluvia utilis: tostus verò iligneas glandes sapit.

INVENITVR etiam huius genus sine osiculo, palato admodum gratum.

Mangas siluestre aliud genus.

Et eius facultates.

ALIUD eius genus siluestre reperitur Māgas brauas nuncupatum, adeò præsentis veneni, vt indigenæ illo sese mutuo perimant: nam si quis paululum ederit, ilicò moritur: interdum oleum admiscunt ad exacuendam eius vim, vtq; celeriore perniciem adferat: sed quocumque tandem modo sumptum, adeò celeriter perimit, vt hætenus nullum sit repertum antidotum ad eius vim compescendam. Dilute viret, & aliquantulum splendet, lacteo succo abundat, paucaq; carne præditus est, nam crasso cortice solummodo integitur osiculum prædurum & cartilagineum, Cotonei tamen mali magnitudine est.

Natales.

PER vniuersam prouinciam Malabar prouenit copiose hæc arbor, domestica siue satiuæ minor, breuioribusq; & crassioribus foliis. Pueri his fructibus, aureorum malorum loco sese mutuo petere consueuerunt.

DE ANANAS.

Natales.

PEREGRINVS est hic fructus, & ex prouincia S. Crucis in Brasilia primum in Indiam Occidentalem, deinde etiam in Orientalem Indiam delatus, in quibus nunc vberissime prouenit.

Eius historia.

CITRII verò mali minoris magnitudine est, admodum flauus & odoratus cum probè maturus est, adeò vt prætereuntes ex odore dignoscere queant ades in quibus sit: succulentus & gratissimæ saporis, procubintuentibus cinara videtur, sed pungentibus aculeis caret. Singulæ stirpes Cardui edulis magnitudinem æquant, unicūque malum gestans

gestant in medio quasi caule, & circa eum multas alias proles, quarum nonnulla etiam suo fructu praeclara sunt. Qui itaque fructus maturos colligunt, proles illico terrae mādare solent: è quibus singula deinde stirpes proueniunt suo malo onusta, uti mater, quae intra annum spatium colliguntur. Eius radix carduo eduli perquam similis est, sed & folia non sunt disparia, tametsi ad Ananas siluestris folia magis accedant. Vulgo Ananas vocant: Canarini verò Ananasa.

CVM primum in Indiam illatus est hic fructus, singuli decem ducatis, aut paulò amplius aestimati sunt: nunc verò propter abundantiam (tametsi neque sapore neque odore primis cedat) vix duobus regalibus Castellanis veneunt.

HACTENVS in medicum vsum non est receptus, sed solummodo ob saporis gratiam commendatur. Calidus & humidus est, editurq; maceratus in vino uti Persicum malocotoneum, & facilis est concoctionis; nimius tamē eius vsus inflammationes parit quemadmodum Duriones Malacenses.

Eius vsus.

SI medius secetur, & partes denuo coniungantur, vniuntur uti cucumeres: perfossus verò cultello, si in vulnere vnus diei aut noctis spatio cultellus relinquatur, inuenietur tota ea pars quae in vulnere haesit absumpta.

* Confule nostras annotationes in. 2. lib. Aromaticum Capite de Mangas.

DE ANANAS SILVESTRI.

ALTIVS assurgit qui Ananas siluestris nuncupatur: Ananas siluestris descriptio.
namque truncum habet hasta magnitudine lauem admodum, rotundum & Mali aurea crassitie, spinis horridum: folia spinosis cuspidibus praedita, & per ambitum mollibus spinis septa. Singulae arbores secundum radicem summa tellure magnam foliorum comam fundunt, maiorum quam quae in arbore sunt, quaeq; procul intuentibus Aloës foliis si-

nilima videantur, tenuiorum tamen, pluribus spinis horridorum, & dilute virentium: adnatis se propagat, aliæq; stirpes ex aliis enascuntur, præsertim in sepibus & hortorum ambitu quos egre gie muniunt. Rami foliorum simul glomeratorum capita proferunt flauentium admodum, & tenerorum, suauissimi odoris, quæ nihil aliud sunt quam flos ipse: ex horum singulis spica prodit Arundinis spica non absimilis, sed crassior, compactior, & elegantior, odore Cedri. E ramis dependent fructus Ananas brauo, id est, Ananas siluestres dicti, quoniam cum domesticis nonnullam habeant similitudinem, Melonis magnitudine, coloris rubri elegantis & oculos oblectatis, toti in partes diuisi quemadmodum Cupressini strobili seu nuces exsiccata, sed tuberculis foris obsiti, vt procul spectantibus magni pinei strobili appareant.

Cuius facultatis sit.

CAPITVM teneriora folia seu flores crudi eduntur carduosq; sapiunt, sed exiguum alimentum præbent.

FRUCTVS (quem pauci degustant) sapore vt cumque suauis præditus est, adstrictionis tamen austera, & palato parum grata particeps.

SUCCI plena est tota plâta cum suis radicibus. Huius sex vel octo vncia ex saccharo summo manè sumpta præsentissimum certissimumq; censentur esse remediũ aduersus iecoris & renum calores, renum vlcera, purulentas vrinas, & penis excoriationem: nam magna ex parte post tertium diem sanantur.

VTILEM etiam in diabete esse ferunt: at non sum expertus.

ARABES admodum laudant aduersus eosdem morbos & erysipelas; & Queura vocant, quemadmodum in Decan; Perse Ananasa, & Angali: florem (qui caput illud foliorum odoratũ est) Arabes Chuxtaid, Perse Pixcoxbuith dicunt: Turcis est ignota.

•Habet hæc plâta aliquot notas nõ dissimiles Aloï Americane.

DE CARCAPVLI.

CARCAPVLI Malabaribus, Garcapuli Canari- Carcapuli
historia.
nis, vastæ magnitudinis arbor est, fructum ferens malo au-
reo cui cortex exemptus sit, magnitudine & forma similem,
ex grumis omnino constantem, (sed non separabilibus ab
inuicem ut in malo aureo,) tenui, leuiq; & splendenti corti-
ce tectum, non admodum sicco, colore pallido, at ubi maturuit
aureo: gustu admodum austero, sed quadam adstrictione grato.

Eo utitur in cibis, magnaq; apud incolas eius est laus in Eius vsus.
curationibus: sed inter omnes quæ experientia comprobata
sunt primas obtinet profluuij alui cuiusque generis constri-
ctio, in iis præsertim qui nimio veneris vsu hoc malum con-
traxerunt: editur verò aut ipse fructus maturus, aut eius
succus cum oxigala sumitur, aut illius exsiccati puluis: cum
oxigala autem mixtus & cocta oriza, mirifice appetitum
deiectum reuocat. Vtilis etiam est eius succus, & exsiccati
puluis in oculorum caliginibus & suffusionibus. Familiaris
est eius fructus puluis obstetricibus, eum enim puerperis ex-
hibere solent ad pellendas secundas, & ad purgationes, atq;
lactis vbertatem præstandam, tum etiam ad facilitandum
partum magna ut aiunt efficacia.

S V C C V S eius cum alijs plâis mixtus vngui maioris
digiti pedis imponitur eodem latere quo quis aut caliginem,
aut suffusionis initium in oculo habet, vtilémque esse perhi-
bent.

T R A N S F E R T V R hic fructus siccus ex Malabar in
alias prouincias.

DE CARAMBOLAS.

F R V C T V S quem Malabares & Lusitani Caram- Carambolas
historia.
bolas appellant, in Deca Camarix, in Canara Camarix &
Carabeli, in Malayo Bolimba, & à Persis Chamaroch

E 5 dicitur;

dicitur; nascitur in arbore cotonea magnitudine, foliis mali, paulò longioribus, coloris viridis saturatoris, & gustus amaricantis: floribus parvis quinque foliolis constantibus ex albo rufescentibus, nullo quidem odore gratis, sed aspectu elegantibus, & gustu oxalidis acetoso. Ipse verò fructus maiusculi oui gallinacei magnitudinem aequat, oblongus, flavescent, atque veluti in quatuor partes diuisus, sulcis illis paulò altius impressis magnam gratiam addentibus: in medietullo continet semina tenera saporis aciditate palato grata.

Eius vsus.

MULTI vsus est in medicina & in cibus: nāque maturum exhibent in biliosis febribus, & saccharo conditum, syrapi acetosi loco præbent. Canarini eius succo, cum aliis medicamentis istic nascentibus, collyria parare solēt ad oculorum nubeculas tollendas. Obstetricem (quæ illis Daya dicitur) vidi fructu sicco & in puluerem contrito, & foliis Be-tele vtentem ad secundinas à partu expellendas, foetumq; mortuum educendum.

EIVS etiam muria cōditi frequens est vsus, cūm gratissimi sit saporis, & appetentiam excitet.

DE IAMBOS.

ALIVS est in India fructus, qui ob aspectus elegantiam, suauemq; odorem & saporem, tum etiam ob eius in medicina vsum, dignus est cuius historiam hīc apponam.

ARBOR verò quæ hunc fructum præbet, vasta est, maximam malū aureā quæ in Hispaniis nascatur æquans, multis ramis in latum expansis, multamq; vmbra præbentibus prædita, aspectuq; pulcherrima; caudex maioresq; rami cinereo cortice integuntur: folia pulcherrima sunt, leuia, palmū aut amplius longa, crassiore neruo per longitudinem, multis autem obliquis venis in latera excurrentibus, parte superna saturatius, inferna verò dilutius virētia: flores ex tubo purpurascētes, viuidi admodum coloris, multis staminibus

Iambos historia.

minibus

minibus in medio præditi, aspectu pulcherrimi, gustu capreolorū vitis simili: Fructus magnitudine est pyri quod à Rege cognomen accepit, eiusq; duo sunt genera: vnus enim adeo obscure rubet vt niger videatur, magnaq; ex parte officulo caret, & succi bonitate præstat: alter ex candido rubescit, & officulum continet album, durum, non admodum rotundum, officuli quod in persico malo est magnitudine, læue, & candida hirsutaq; membrana tectum, qui licet superiori bonitate cedat, dignus tamen est delicatissimorum etiam hominum palato, vtriusque odor suauissimam rosam refert Frigidus & humidus est, & admodum tener, cortice aded tenui & molli tectus, vt cultello auferri non queat.

ALTE suas radices terræ infigit hæc arbor, & post quartum annum fit fructifera: fructum sæpius eodem anno perficit, & nunquam sine flore aut fructu conspicitur, cum iidem rami floribus, fructu viridi & maturo semper ferè onusti sint, decidentibusq; quotidie floribus (sic vt solum rubro colore tinctum quandoque videatur) noui subnascantur, fructusq; alij primū enāscantur, alij maturescant, alij iam maturi colligantur. Succussa arbore maturi facile decidunt: comprehensi verò rami ad fructus colligendos, facillimè ab arbore reuelluntur. Ante reliquos cibos initio mensæ edi solent atque interdū.

MALABARES & Canarini hūc fructum Iamboli vocant: Lusitani istic habitantes Iambos, Arabes Tupha Indi, Persæ Tuphat, Turci Alma: Lusitani arbore Iambeiro appellant.

Nomenclatura varia.

FLORES & fructus saccharo cōdiri solēt, iisq; frequenter vtuntur in biliosis febribus, & extinguenda sitis gratia.

Facultates.

DE IAMBOLOINS.

HVIVS arboris materies cortice integitur coloris ferè eiusdem cum Lentisci cortice: folia Arbuto similia habet, sed

Iamboloins historia.

sed Myrti virentis foliorū sapore: fructus Cordubēsis olivis maturis similes, adstringentis gustus, & fauces cōtrahentis.

Eius vsus.

NVL LV M vsum in medicina obtinent, sed eduntur cum Oriza cocta, nam appetentiam excitant.

VVLGV S Iamboloins appellat.

DE IANGOMAS.

Iangomas
descriptio.

ALIVS est fructus Iangomas nuncupatus, Sorbis ferè similis colore, & immaturis prunis sapore: quibus & arborem similem habet, (sed spinis obsitam) & folia & flores.

Natales.

NASCITVR cū spōte in agris, & in hortis etiam colitur.

Vsus.

FRUCTVS licet maturus digitis prius emolliendus est, antequam edi possit: attamen adstrictionem illam haud mediocrem, nequaquam adhuc deponit: eaq; de causa illius vsus est vbi adstrictione opus habent.

DE MALIS INDICIS.

Malorū In-
dicarū histo-
ria.

MAGNA est arbor multis foliis & floribus prædita, & copioso fructu: folia minus rotūda sunt mali foliis, tametsi ea æmulentur: supernè saturatè virent, infernè candicant & pubescunt vti Salvia folia, gustu adstringente: flores exigui, candidi, quinque foliolis constantes, inodori: fructus iuiubis seu Zizyphis similes, alijs alijs maiores & suavior, nunquam verò tam probè maturescentes vt conservari queant & in alias regiones trāsferri vti zizypha, & perpetuò nonnihil adstrictionis retinentes: vnde colligitur minimè pectori vtilis esse quemadmodum zizypha.

Earum no-
men & natura.

HVIC arbori nomen est in Canara Bor, in Decā Ber, & in Malayo Vidaras, apud Lusitanos Mançanas de la India, id est, mala Indica.

Præstantia.

PRAEFERVNTVR fructus in Malaca nati Malabaricis: sed is adhuc præstantiores quos Balagate profert.

CON-

CONSPICITVR hæc arbor æstate alatis formicis perpetuò onusta, quæ in ramis eius Laccam elaborant.

DE AMBARE.

CRASSA magnâque est hæc arbor, foliâque habet Ambare
descriptio.
Iuglandis foliis magnitudine respondentia, sed non eius forme, dilutius virentia, & multis venis elaborata, quæ illis magnam gratiam addunt: flores exiguos candidos, fructus Iuglandis nucis magnitudine dilutius virentes, & cortice quàm illa leuiore: odoris grauis & gustus acerbi dum adhuc virent, coloris verò flauis in maturis, gravioris odoris, & gustus grata aciditate commendabilis, medullam continentes cartilaginosa & duram, è duris neruis obliquè intertextis constantem.

HANC arborem appellât Canarini Nomenclatura.
Ambares, Persæ Ambereth, Turci Harb, Lusitani Ambares quemadmodum Canarini.

PROPTER fructus gratâ aciditatē eū Omphaciū Eius vsus
seu agrestæ loco cibus admiscet: maturum ex sale & aceto edunt, excitat enim edendi appetitū. Indi aduersus biliosos humores vtilem esse perhibent.

SALE & aceto conditus diu conseruari potest. Eius condien-
di ratio.

DE DATVRA.

TRIA sunt huius plântæ genera, quorum quo frequen- Daturæ tria
genera.
tius vtuntur, primo loco describemus: eius enim adeò vulgaris est vsus, vt paucæ sint meretrices, quæ inter sua κερμήλια illud non recondant, ob eas quas postea subnectemus causas.

PRIMUM Althea magnitudine caulem habet, nec admodum illi dissimilem, in plures tamen ramos diuisum: Prioris de-
scriptio.
folia cùm magnitudine tum forma Stramonie foliis similia, verum magis in circuitu serrata, vti ferè Xanthij folia: flores albos, Smilacis leuis (quâ Hispani Correguela ma-
yor

yor, hoc est, Conuoluulum maiorem appellant) floribus dm-
nino respondentes, fructum Stramonie; rotundum, nucem
Iuglandem magnitudine equantem, viridi colore præditum,
& spinis mollibus, minimèque pungentibus vndique septum,
plenum semine Lenticula simili, eiusdemq; coloris, cordis hu-
mani effigie, gustus amari: radicem albam, raphani odore, quæq;
si diu naribus admoueatur, sternutamenta ciet, cuius cortex
nonnihil amaricat, minus tamẽ eo qui caule & ramos ambit,

Natales.

NASCITUR vmbrosis locis, & secundum aquas.

Nomencla-
tura.

NOMEN huic plãtæ in Malabar est Vnmata caya,
in Canara Datiro, apud Arabes Marana: apud Persas &
Turcos Datula: apud Lusitanos Datura & la Burladora,
hoc est, faceta.

Qualitas.

LITERATI plerique, atque etiã maxima pars Me-
dicorum istic degentium, legitimã Nucem Methel Arabum
esse censent, frigidamq; excessu tertio, & siccam secundi fi-
ne constituunt.

Facultates.

MALA inualuit consuetudo apud impudicas mulieres,
vt huius seminis in puluerem triti dimidiam drachmam
ex vino, aut alia quæ magis arridet materia præbeant: mi-
ser qui eum hausit diu velut mente alienatus remanet, aut
ridens, aut eiulans, aut dormiens, plerumque etiam alteri
colloquens & respondens, vt interdum etiam sana mente
præditum esse credas, tametsi mentis non sit compos, neque
eum agnoscat, cum quo sermones cõfert, & colloquijs habiti
planè sit immemor, postquã ad se rediit. Sunt verò nonnullæ
adeo exercitate in hoc medicamẽto exhibendo, idq; sic tem-
perare norunt, vt ad certas, ea scq; quot velint horas, quibus
id propinant, mentem adimant. Multa sanè eius rei exem-
pla, quæ vel ego ipse vidi, vel ab aliis audiui, huc adducere
possem; sed cum ad rem nihil faciant, prætermittenda esse
duxi: illud solum addam, neminem qui simile sumpsisset,
necatam vnquã comperisse, tametsi nonnullos conspexerim

per

per aliquot dies perturbatos ferri, quod fortè acciderat ob immodicam quantitatem exhibitam: quæ si fuerit nimia, interimit; quoniam hoc semen perniciofa qualitate non caret, licet Gentiles ad prouocandas vrinas cum pipere & foliis Betele id exhibere soleant, & perutile esse dicant. Ego verò nunquam obseruaui, nec experiri volui, cùm alia medicamenta ad eam rem vtilia non desint.

PORRO si ad eorum qui hoc semen hauscrunt curam *Vires variz.* euocentur Hispani medici, medicamenta vomitum cientia exhibet, vt quidquid in vètriculo hæsit reiciant; acres deinde clysteres iniiciunt ad euacuandum, fortesq; ligaturas adhibent ad diuertendum, tum etiam cucurbitulas adponunt & venam secant. Gentiles verò medici & Christiani indigenæ cùm à cucurbitulis & venæ sectione abhorreant, nihil aliud quàm vomitum prouocant, fortesq; ligaturas & fricationes adhibent, quæ si non sufficiant, balnea ex aqua calida præscribunt ad eliciendum sudorem: porrò à vomitu vinum propinant, cui piper & cinamomum admiscent; in cibis verò audaciores sunt Hispanis: nãque euacuata materia gallinas edendas præbent, & vinum dulce aut passum exhibent.

RADICIS Daturæ drachma ex vino pota somnum profundum inducit, in quo varia insomnia, & miræ rerum facies obuersantur.

SEMINE verò per noctem in aceto macerato, deinde exactè trito vtiliter illinuntur herpes miliares & erysipelata serpentia: nam breui sanantur.

RELIQVA duo genera facie & fructu superiori *PI. & III. descriptio.* ferè respondent, sed flores colore variant: etenim secundæ flores, licet forma priori sint similes, colore tamè flauo sunt, & secundum pediculum nonnihil rubent: tertij flores hyoscyami floribus magis accedunt. Ceterum neutro ex postremis duobus vrütur, nisi ad necem inferendam. Nihilominus
tamen

tamen Brachmenes medici ex secundi semine (quod floribus est flauis) catapotia faciunt, granorum piperis magnitudine, magna sanè efficacie ad sistenda alui proflauia, quibus adiuncta sit febris ardens, atque etiam in dysenteriis: Fiunt verò hunc in modum catapotia.

℞ seminis secundi generis drachmam vnā, piperis nigri & longi, sandali albi, atincar, radicū Bīsa (adfertur ea ex Bengala & Patanne montibus) foliorum Bangue, singulorum dimidiam drachmā: omnia ista diligenter cum aqua terunt in marmore, quo pictores suos colores terere solent, deinde catapotia efformant, è quibus exhibent quantum commodum videtur.

Nux Methel-
la est Stramo-
niæ fructus.

MEA est cum aliis plerisque opinio, vt nucē Methellam Stramonie fructum esse credam, qui per omnia similis est fructui Daturæ: atque si non nihil ab eo differt, id locorum varietati adscribendum censeo.

Tatula.

*Quantum ex Daturæ primæ descriptione colligere licet, eadem est cum Turcorum qui Constantinopoli viuunt Tatula, cuius vsus illis perquam familiaris est.

DE BANGVE.

Bangue de-
scriptio.

BANGVE simile ferè est Cannabi cuius Dioscorid. lib. 3. meminit. Caulem habet quinque palmorum longitudine, quadrangulum, colore dilutius virente, fractu contumacem, nec adeò concauum, vt cannabinus caulis, cuius cortex nō minus quàm illius in fila diduci potest: folia cannabinā supernè virentia, infernè incana lanugine pubescentia, gustu terrestri & insipido: semē cannabino minus, neque adeò candidum.

Eius utilitas.

INDI semine & foliis vescuntur, cum vt validiores in re venerea fiant, tum ad excitandam cibi appetentiam.

Compositio.

FIT ex hoc Bangue compositio vulgaris admodum vsus in iis regionibus, ad varios effectus: etenim magnates & mili-

Emilitia præfecti, vt laborum obliti, securius & liberius dormiāt, seminis & foliorum in puluerem redactorū quantum videtur sumūt, illiq; addūt Arecam siue auellanam Indicam viridem, opij nonnihil pro arbitrio: omnia saccharo excepta deodorant: si verò in somno varias rerum species sibi obuersari cupiunt, addunt præterea selectissimam Camphoram, Caryophyllos, Nucem moschatam & Macis: si verò bilares esse volunt & faceti, & præsertim in venerem procliuiores, ambaro & moscho additis saccharo excipiunt, & electarium faciunt.

ad quid proficit.

MULTI mihi affirmarunt huius semen & folia ad libidinem ciendam miræ esse effitacie: vnde colligere licet, nihil affinitatis habere cum Cannabi, licet illi admodum similis sit, quandoquidem auctore Dioscoride loco supra dicto Cannabis calida & sicca est, & genturam extinguit.

DICITVR Arabibus Axix, Persis, Decan & plurimarum aliarum regionum incolis Bâgue; Turcis Asarath,

Nomenclatura.

Sed & hoc Bâgue plurimâ affinitatem habere videtur cum Turcorum Constantinopoli degentium Mastac: quo ad varios effectus vtuntur: nonnulli etiam velsuntur excitandæ veneris gratia.

Mastac.

DE HERBA VIVA.

NONNULLIS Asiae locis planta quedam inuenitur, vulgo Herba viua nūcupata, à circumforaneis illis Iognes appellatis, Herba amoris, ab Arabibus & Turcis Suluc, & à Persis Suluque.

Herbæ viuæ nomenclatura

EXIGVAM habet radicem, è qua supra terram exiliunt octo ramuli duos digitos longi, foliis vtrinque in ordinē digestis & inter se respondentibus opusti, quæ plurimum ad Erui tenella folia accedunt, nec dissimilia sunt foliis prioris Polypodij, cuius iconem Lacuna exhibet lib. 4. cap. 187. sed longè tenuiora, & viring. lenia, & grato virore oculos pascentia, vti Tamarindorum folia: è medio radice capite exiliunt

exiliunt pedūculi (nam caule caret) quatuor, singuli suum florem sustinentes flauum, aspectu pulcherrimum minoribus Caryophylleis similem, sed sine odore.

Natales.

Mira eius
natura.

NASCITUR calidis & humidis locis.

ADEO mira est huius plantula natura, ut eam humana ratio assequi nequeat. Nam cum maximè viret, gratissimāque est aspectu, si quis illam apprehendere cupiat, ilico folia contrahit, atque sub tenues ramulos recondit, si verò apprehēdat, subito adeo marcida cōspicitur, ut exsiccare putet: sed quod maiore admiratione dignū est, si manū retrahat, ilico suum nitore recuperat, & toties marcescit aut reuiuiscit quōties cōprehenditur, aut manus ab ea retrahitur.

MIHI autem relatum est Philosophum quendam in Malabar dam nimis curiosè huius plantæ naturam obseruare cupit, amentē esse redditū. Plantā ego cōspexi, eamq; cum suo cēssite, ipsam minimè cōtingens, erui, & in hortum quendā trāstuli, vbi permansit, at fatuū minimè vidi.

Facultates.

INTERROGATI à me nonnulli indigena medici, an aliquas huius plantæ facultates perspectas haberent, illamq; in vsum medicum adhiberent, affirmarunt vtilem esse ad virgines corruptas in integrum (si credere fas est) restituendas & ad reconciliandum amorem miræ esse efficacie. Gentilis medicus & pro ea regione satis doctus, cum adeo cupidum cognoscendi huius herbæ facultates conspiceret, ait, vnam se edocturum adeo cōpertā & certam ut ceruicē pro pignore deponeret, nisi eam sic se habere cōperirē. Nempe ut illi cuiuspiā mulieris, qualiscunq; etiam status, nomē modo indicārē, se effecturū ut illa in omnibus mihi obsequeretur, dūmodo ex ipsius præscripto herba vteret. Sed conditionem respui quandoquidē res adeo illicita esset. Nihil igitur aliud post diligentē inquisitionē de hac plāta intelligere potui, quàm apud Gētiles, præsertim verò Brachmenes Canarinos & Iogues in magna astimatione esse.

Qv o-

QVODAM die mihi accidit plantas conquirenti non procul à flumine Mangate vt Gentilem quēdam humi sedētem & verba quēdam obmurmurantē, tanquam oraret, fortē conspicerem; quē cū compellassem, nihil respondit, sed meo interpreti quem comitem duxeram, manu duntaxat innuit: is hominem intelligens, celeriter sese inde proripuit, mēque secedere iussit, inquit Gentilem illum incantatorem esse cuiusdam illius regionis Capitanei quem Caymal appellant, & istic sortes iacere supra Herbam viuam, id fieri solere repurgato prius circa ipsam plantā solo ad hominis longitudinem, recitarique quēdam concepta verba, & expectari primam auem aut rem animatam quæ istam plantam prætergrederetur dū verba obmurmuraret, cuius sanguine (si comprehendi posset) perluenda esset, sin minus, alterius eiusdē speciei, idq; cum multis ceremoniis, quas prætermitto, cū indignæ sint vt scriptis mandentur. Conspexi deinde istam plantam siccam inter supellectilem mulieris prostituta pudicitia.

* Ea esse videtur quam Garcias libro Aromatū describit foliis Polypodij nullo nomine addito.

DE HERBA MIMOSA.

ALIA planta inuenitur in quibusdam hortis quinque palmorum lōgitudinis, & vicinis arbutus aut parietibus incumbens, tenui caule, elegāti virore prædito nec admodū rotūdo, per interualla exiguis & pungētibus spinis obsito, foliis superioribus haud absimilibus, filicis feminae foliis minoribus.

Herba mimosa historia.

GAUDET humidis & petrosis: & Herba mimosa Natales. nuncupatur, quoniam manu admota senescit & marcescit, manu verò remota pristinum virorem recipit, sed non adeo celeriter vti prior.

NATVRAM habet plurimum ab Arbore tristi differentem: nam singulis noctibus Sole occidente senescit & siccatur quodammodo, sic vt contabuisse videatur: Oriente

verò Sole vigorem denuò recipit, quantòque Sol magis feruet, eò magis viret, totòque die folia ad Solem conuerit.

Odor & sa-
por.

Vires.

Quibus cum
plantis con-
ueniat.

ODORE & sapore est Glycyrrhizæ: vulgòque ab indigenis folia manduntur aduersus tuſſim, ad pectus repurgandum, & vocem clariorem: renum etiam doloribus vtilis esse cenſetur, & recentia vulnera glutinat.

* Multis notis hæc planta conuenit cum Fœnogræco ſilueſtri Tragi, ſive Polygalo Cordi & Glycyrrhiza ſilueſtri Geſneri, cuius folia & radices deguſtata Glycyrrhizam ſapiunt: nam eius folia noctu interdum contrahuntur (quod in multis leguminaceis plantis uſu venit) at ſpinis caret caulis, niſi pro ſpinis ſumere libeat tenues illas & mucronatas appendices ſedi foliorum alatorum inhærentes.

DE PINEIS NUCLEIS MALVCANIS.

Pineorù nu-
cleorum de-
ſcriptio.

ALITVR in hortis quibuſdam Malibar, tum etiam in nonnullis ſiluis ſponte naſcitur Arbor magnitudine Pyri, cuius folia inferne diluto virore prædita ſunt, ſupernè autem ſaturo, admodù tenella & mollia, quæ guſtata valde acria deprehenduntur, & linguam diu vellicant: fructus triangularis, auellanae magnitudine, interius in multa receptacula diſtinctus, in quibus ſemen eſt album, ſolidum, rotundum, pineo nucleo ſuo putamine exempto par.

Forum uſus.

Eo fructu frequenter vtuntur Indi, cùm in curandis quibuſdam morbis, tum etiam in ſuis nequitiiis.

BINOS eiufmodi nucleos tenui membrana quæ illos contegit liberatos terunt, & clyſteribus vulgaribus admiscēt aduersus Sciaticam, & vrinae difficultatem: ſeu propinant cum gallina iuſculo ad educēdos putridos, lentos, craſſoſq; & frigidos humores, & aſthmaticos curandos, aduersus quem morbum plurimum cōmendant, & frequenter vtuntur. Ex aqua tritis impetigines inunctæ primùm tamen diligēter conſcritæ & abraſæ, probè & breui temporis ſpatio curantur: ſed admodum vrunt, vt experientia didici.

IMPROBÆ etiam mulieres illarum prouinciæ ſuis

ſuis maritis parum aquæ, quatuor grana ſiue nucleos edendos præbent, vt eos interimant.

VVLGO appellatur hic fructus Piñones de Maluco, ructus nomenclatura.
hoc eſt, pinei nucleï Malucani, quòd iſtic frequētes ſint arbores hunc fructum ferentes, multuſq; & familiaris admodum ſit illius vſus in purgationibus: à Canarinis Gepalu.

DE CHARAMEIS.

HVIVS arboris duo ſunt genera: Vnum meſpili amplitudine, foliis pyro ſimilibus, dulcè virentibus, fructu auelanis ſimili admodū flauo, eleganter in multos angulos deſinente, ſapore omphacij, & grata aciditate, quem vel immaturum vel maturum vel ſale conditū vulgariter edunt. Duo genera Prioris deſcriptio.

ALTERVM genus eiufdem eſt magnitudinis, foliaq; habet malo minora, fructum verò priore maiorem, cuius decocto cum ſantalıs aduerſus febres vtiſur Canariini medici. Alterius hiſtoria.

CRESKIT in ſiluis & mōtibus procul à mari diſitis. Natales.
E primi generis quod ſecundum aquas naſcitur, arboribus, ſeligunt Decanini & Canarini eam quæ longius à mari abeſt; eiſ radiciſ corticem (cui lacteus ſuccus meſt) quatuor digitorum longitudine ſumentes cum drachma ſinapi probè terunt, & aſthmaticis exhibent: valenter enim purgat per aluum & vomitum. Quod ſi immodica ſubſequatur euacuatio, Carābolas fructum vnum viridē edunt, vel aceti Canarini hauſtū ſumūt (quod nihil aliud eſt quàm aqua decoctionis orizæ vno aut altero die reſeruata donec accēſcat Canarinis aceti vices præbēs, & medicū vſum præſtans) & ſi profluuium non ceſſat, agris caput frigida abluunt. Prioris generis vſus,

MAGNVS eſt horum Charameis vſus in illis provinciis, & ad orexim ciendā, edere ſolent immaturos, maturos, ſalitos, vel ſale & aceto conditos vt antè dixi; aut aliis eduliis quibus aciditatem conciliare volunt amiſcent.

VOCANTVR in Canara, Decan, & vulgo Charameis; Arabibus, Perſis & Turcis Ambela. Nomenclatura.

DE HERBA MALVCANA.

Herbæ Ma-
lucanæ hi-
storia.

DVORVM aut trium cubitorum longitudinem ad-
quirat hæc planta, nonnunquam etiam locis vberioribus &
humidis, quinque cubitos superans, eleganti virore prædita,
caule tenui, tenero, nonnihil concavo, imbecillo, & nisi vi
Iasminum pergulis sustineatur, humi sese diffundente,
quemadmodum hedera, & multos ramos spargente, qui
subinde radices agunt vt Mentha & Melissophyllon,
adeoq; serpunt, vt planta sola vel ramus transpositus breui
temporis spatio magnum locum occupet: folia habet tenella
& mollia, in ambitu serrata, magnitudine & forma Sam-
buci foliis respondētia: florē croceū Chamameli flori admo-
dū simile, paulò tamē maiore. Toto anno viret & luxuriat.

Nomencla-
tura.

VVLGO nuncupatur Remedium pauperum, & de-
structio Chirurgorum; Canarini Brungara aradua appel-
lant, id est, quæ flore est croceo.

Vfus.

FREQUENTER vtiūtur cum in Maluco (vnde pri-
mam originem traxisse creditur, quod istic abunde nasca-
tur, & plurima admisceatur Chirurgicis remediis) tum in
omnibus Indiæ prouinciis, in quibus diligenter colitur, & in
pretio habetur, nec iniuria.

ex eo vngue-
tum mirè ef-
ficax.

COQVVTVR huius plantæ folia in oleo, & cum
cera inspissantur vnguenti modo: mirificè curat id vnguen-
tum omnis generis vlcera cum recētia in antiqua, etiam si
sanguinolenta, sordida, cuniculosa, maligna & putrida sint:
miræ esse efficacie deprehendi in tibiærum vulneribus inue-
teratis, & recentibus vulneribus.

Alia huius
stirpis vti-
tatio.

ALIA est præterea huius stirpis vtendæ ratio. Eius
enim caulem & ramos superiore cortice denudant, & su-
munt membranam illam tenuem quæ media est inter ex-
teriorem corticem & caulem, quæq; facile, vii in cannabi,
reuellitur: eam oleo nucis Indicæ madentem, ipsius plantæ
foliis

foliis inuoluunt, & sub cineribus calidis recondunt: vbi incaluerit & emollita fuerit, conterunt, & recentibus cruentisq; vulneribus imponunt seu grandia sint, seu minora: & paucis diebus non sine admiratione conglutinant absque vlla inflammatione aut apostemate: lenit enim dolorem, sanguinisq; fluxum cohibet; breuiter, nullo alio medicamento adhibito omnino ad cicatricē perducit: singulare etiā perhibent esse remediū aduersus neruorū pūctiones & vulnera.

EODEM præterea modo adhibetur in apostemate aperto ad emundandum, carnem generandum, & ad cicatricem perducendum: item in inueteratis vlceribus & cuniculosis, in quibus ea solummodo trita interdū apponitur.

PORRO quoniam ista remedia huius plantæ certissima sunt, vulgariter is vtuntur in vniuersis illis prouinciis, & magna habet in æstimatione: multi præterea alij qui inde nauigant vnguentum ex hac herba cum oleo & cera confectum, secum efferre solent, tantam fiduciam in eo collocantes, quasi omnia chirurgica remedia apud se haberent: itaque quacunque occasione in qua chirurgorum opera requiri posset, subito ad vnguentum ex herba Malucana confectum confugiunt, tanquam indubitatum remediū.

Vires variæ.

Vnguentum omnia chirurgica remedia continere creditum.

DE SARGAÇO.

IN celebri illa nec minus metuenda navigatione del Sargaço (sic enim totū illud Oceani spatium à decimo octauo gradu ad trigesimum quartum ab æquinoctiali ad Septentrionē tendens, qui in Indias nauigant, appellant) conspicitur profundū & spatiosum æquor tectū herba quadā Sargaço nuncupata, palinum longa, tenuibus ramulis in glomos conuoluta, foliis angustis, tenuibus, & dimidiam vnciam longis, in ambitu admodū serratis, colore subrufo, gustu insipido, siue insensibili mordicatione prædito, qui potius ex aquæ falsugine contractus, quàm ipsi planta imatus videatur. Ad

Vbi Sargaço inuenitur.

singul-

singulorū foliorū exortus inheret semē rotundū vti granum piperis vani & vacui, tenui corallio albo, interdū autem corallio rubro & albo omnino elaboratū, tenerū admodū dum primum ex aqua educitur, & durū si exsiccare sinatur, sed propter tenuitatē admodū fragile, salsa aqua plenā. Nulla radix in hac planta conspicitur, sed sola rupturæ vestigia apparent, atque in profundo arenosōq; maris alueo nasci, tenuesq; radices obtinere credibile est, tamen si nōnulli opinentur rapido aquarū quæ ex multis insulis in Oceanū influunt cursu, istā herbā euelli & simul trahi. Cū eam opinionē pertinaciter tueretur Naclerus illius nauis quæ vehebar, subortaq; esset inter nauigandū hoc mare malacia, quantū acies oculorū extendi potuit, id vndique ista planta contactum vidimus, demissisq; nōnullis iunioribus nautis quæ eam herbā à navi propelleret, aquamq; repurgaret, apertè cōspeximus ejus herbæ glomos simul implexos ex alto mari emergentes, vbi demissa bolide nullus fundus tentari potuit.

HÆC planta aceto & sale condita ejusdem saporis est cum Crithmo, siue fœniculo marino, & in ejus penuria sumi posset; tum etiā Capparū loco à nauigantibus edi. Iussi illam recenter è mari sumptam capris quas in navi vehebamus obici, & auide sanè vescebantur.

NVLAS ejus facultates comperi, sed quidam è nostris nautis vrine difficultate laborans, & arenulas crassosque humores eiiciens, crudam eam & coctam fortè edit, quoniam illi bene saperet; paucos post dies affirmavit mihi magnum ex illius esu se sentire commodum, secumq; detulit, vt peracta nauigatione, in continenti vteretur.

Lenticula Marina.

* Considerandum an non sit Lenticula marina serratis foliis nostri Lobelij cuius iconem inter marinas stirpes ad Obseruationum calcem exhibet.

FINIS.